

Kannen kuva: **Piia Koski, Korpin muotokuva**

Siirtola, E., Haapakorpi, A., Leinonen, M., Jousmäki H.

POIKKEUSTILA JA RESILIENTSI KULTTUURIALALLA

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO.....	3
KULTTUURITYÖ JA HYVINVOINTI	7
Hyvinvoinnin haasteet: Epävarmuus ja eristäytyminen	7
Hyvinvoinnin haasteet II: Taloudellinen toimeentulo ja yhteiskunnallinen arvostus	9
Selviytymisen ja palautumisen resurssit: yhteisöt ja arvojen toteuttaminen.....	12
Selviytymisen ja palautumisen resurssit II: Uudet toimintatavat	13
KESTÄVÄ KEHITYS.....	15
TASA-ARVO JA YHDENVERTAISUUS.....	19
KULTTUURIALAN TULEVAISUUS.....	23
Toimeentulo ja sen turvaaminen	23
Kulttuurin tekijät ja yleisöt.....	24
Taidekritiikki.....	25
Tulevaisuus ja miten sitä tutkitaan	25
KOULUTUS RESILIENSSIN MUOTONA – TOIMINTAKYVYN JA SOPEUTUMISEN ERILAISET MUODOT	26
Yliopisto kouluttajana ja kansainväliset verkostot.....	28
Yliopisto kouluttaa kansainvälisesti	28
PANDEMIA, AMMATTITAITO, ANSAIN-TA JA DIGITYÖ: MITEN KORONA NÄYTTÄYTYI FREELANCERIEN TYÖSSÄ?	29

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

Ammattitaidon kehittäminen	29
Yhdistelmätyön profiili	30
Taiteilijoiden ansioiden muutokset pandemian aikana.....	31
Digiloikka ja uusi hybridityö	32
Hankkeen tutkimuksiin ja koottuihin tutkimusaineistoihin perustuvat kuvaukset / päätelmät kulttuurialan poikkeustilanteesta ja resilienssistä..	33
Haapakorpi, Arja, Leinonen, Minna ja Otonkorpi-Lehtoranta, Katri 2021. Time, Space and Agency in the Finnish Cultural Sector at the Time of COVID-19 <i>Challenges</i> 2021, 13(1), 4; https://doi.org/10.3390/challe13010004	33
Arja Haapakorpi & Emmi Siirtola: 2023. Virtuaalitapahtuma esittävän taiteen pelastajana koronapandemiassa? <i>Julkaisussa: Anne Mäkikangas ja Pasi Pyöriä: Koronapandemia, työ ja yhteiskunta - Muuttuiko Suomi? Gaudeamus</i>	36
Haapakorpi, A., Kolehmainen, J., Jousmäki, H., Leinonen, M. & Siirtola, E. 2023. Institutionalization of culture festival organizations– surviving the pandemic? <i>Artikkelikäsikirjoitus</i>	38

JOHDANTO

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) - tutkimus- ja kehittämishanke selvitti keväällä 2020 alkaneen koronapandemian vaikutuksia tapahtuma- ja kulttuurialan organisaatioihin, sekä itsensäyöllistäjiin. Hankkeen tarkastelun keskiössä oli alan eri toimijoiden resilienssi, eli kestävyys ja palautuminen koronapandemian aiheuttamasta poikkeustilanteesta sekä siitä seuranneista tappioista. Tässä julkaisussa esitellään hankkeen moninaiset teemat, sekä kootut tulokset. Julkaisun kuvituksesta vastaa taiteilija Piia Koski (kannen Korpin muotokuva), sekä kuvittaja Salla Lehtipuu.

Tapahtumatalouden toteuttamiseen sekä sen toimijoiden selviytymiseen liittyvät riskit ja toimialan heikkoudet tulivat poikkeustilan myötä näkyviin. Kulttuurialan tapahtumatalous rakentuu laajasta organisaatioverkostosta, johon kuuluu paitsi tapahtumaorganisaatiot sekä kunnalliset ja valtakunnalliset vaikuttajat, myös lukematon määrä sisällöntuottajia; kulttuurialan yrittäjiä, yhdistelmätyöntekijöitä ja freelancereita. Kulttuuriorganisaatiot ovat lisäksi hyvin riippuvaisia yleisöstään, joka kulttuurin ohella kuluttaa muuta siihen liittyvää alueen tarjontaa, erityisesti ravintola- ja matkailupalveluja. Sen takia yksittäisenkin kulttuuritapahtuman peruuntumisella on voimakkaat kerrannaisvaikutukset, jotka näkyvät alueen taloudessa, toimijoiden työssä ja toimeentulossa sekä tulevaisuuden näköaloissa.

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

Resilienssiä luovat toimintamallit ja käytännöt ovat merkittäviä erityisesti yksittäisten toimijoiden näkökulmasta. Hanke huomioi myös yksilötason, erityisesti kulttuurialan itsensäyöllistäjät (esim. freelancerit ja apurahalla toimivat), sekä alaan kohdistuvat yhdenvertaisuuskysymykset. Pandemia ajoi jo muutenkin kädestä suuhun eläneet taiteilijat vaikeaan asemaan, samalla kun toisilla se saattoi tarjota paljon kaivatun pysähtymishetken. Näin ollen poikkeustilan vaikutukset eivät ole kovin helposti yleistettävissä.

Verkostomainen toiminta on jo nyt kulttuuritapahtumataloudessa vallitseva talouden ja toiminnan rakenne. Sen haavoittuvaisuus haastaa kehittämään sellaisia toimintamalleja, joilla kyetään tukemaan kestävyyttä kuitenkin joustavuutta heikentämättä.

Hanke perustui tiedontuotannolle, kuten sen aikana tehdyille haastatteluille ja freelancereille kohdistetulle kyselylle, sekä kentän toimijoiden osallistamiselle työpajatyöskentelyn keinoin. Työpajat olivat hankkeen keskeisin kehittämisen muoto. Niissä alan toimijat tuotiin yhteen jakamaan ajatuksia ja kehittämään yhdessä pandemiasta selviytymisen ja alan uudelleenrakentamisen toimintamalleja. Työpajojen teemat saatiin haastatelluilta tapahtuma- ja kulttuurialan ammattilaisilta.

Hankkeessa järjestettiin seuraavat työpajat:

KULTTUURITYÖ JA HYVINVOINTI - Työpajat hyvinvointia edistämässä -kolmiosaisen työpajasarjan tarkoituksena oli reflektoida kulunutta pandemia-aikaa, vaihtaa kokemuksia hyvinvoinnista pandemian aikana ja ennen kaikkea katsoa tulevaisuuteen ja kehittää ratkaisuja koronan tuomiin ongelmiin. Kysymyksiä, joita työpajassa käsiteltiin, olivat esimerkiksi: miten poikkeuksellinen aika on vaikuttanut alalla työskentelevien hyvinvointiin, miten toimintaympäristö on muuttunut ja mikä edistää pärjäämistä ja jaksamista myös tulevaisuudessa.

TOIVOA JA TOIMINTAA – Tapahtuma- ja kulttuurialan kestävä kehitys -työpajasarjassa pohdittiin, miten tietoutta sekä hyväksi todettuja toimintamalleja kestävästä kehityksestä voitaisiin jakaa laajemmin. Pajan pyrkimyksenä oli edesauttaa pysyvää muutosta kohti kestävämpää tapahtuma- ja kulttuurialaa. Kysymyksiä pajasta olivat esimerkiksi millä voimme lisätä tietoutta ympäristössämme sekä mitä ainakin pitäisi tehdä, jotta pääsisi alkuun.

KAIKKI MUKAAN? - Tapahtuma- ja kulttuurialan tasa-arvo ja yhdenvertaisuus –työpajan keskeisiä kysymyksiä olivat, millaisten yhdenvertaisuuskysymysten parissa kulttuuriala painii koronapandemian jälkeen, sekä mitä tarkoittaa radikaali inklusio. Työpajan tavoitteena oli saada tietoa ja erilaisia ajatuksia siitä, millaiset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymykset nähdään tärkeinä nyt ja mitkä mahdollisesti ovat jääneet pandemia-ajan jalkoihin.

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

KENEN TAIDE? WHOSE ART? - Representaatio taidetyössä ja toimeentulossa -kaksikielisessä työpajassa käsiteltiin tapahtuma- ja kulttuurialan yhdenvertaisuuden ja moninaisuuden kysymyksiä. Tilaisuudessa kuultiin alustuksia koskien taiteen rahoitusta sekä moninaisuutta, ja keskusteltiin aiheista ryhmissä. Pohdittiin esimerkiksi, miten inklusiivisia projekteja luodaan, ja miten ala voi mahdollistaa monenlaisista taustoista tulevien mukanaolon.

KULTTUURIALAN JÄNNITTÄVÄ TULEVAISUUS - Toimintaa ja toimeentuloa yksin ja yhdessä -työpaja kokosi kulttuurialan ammattilaisia yhteen keskustelemaan tulevaisuudesta koronapandemian jälkeisessä maailmassa. Työpajassa pohdittiin, millaiset ovat kulttuurialalla työskentelevän tulevaisuudennäkymät pandemian jälkeen. Teemoina sivuttiin muun muassa toimeentuloa ja sen turvaamista, verkostoja ja yhteistyötä, kulttuurintekijöitä ja yleisöjä, kansainvälistä yhteistyötä, taidekriittiköitä sekä tietenkin tulevaisuutta ja miten sitä voidaan tutkia.

NÄKÖKULMIA KULTTUURIALAN KORKEAKOULUTUKSEEN -työpajassa pohdittiin kulttuurialan tulevaisuuden koulutustarpeita ja tapoja organisoida opetusta ja opettajien vertaisoppimista kansainvälisissä verkostoissa ja taide- ja kulttuurialan korkeakoulutuksen ekosysteemiä. Näitä teemoja pohdittiin niin poikkeustilaan reagoinnin kannalta kuin myös alan toimintakyvyn ylläpitämisenä normaalina aikana.

Hankkeen artikkelit: kuvaukset artikkelitiivistelmistä:

Haapakorpi, Arja, Leinonen, Minna ja Otonkorpi-Lehtoranta, Katri 2021. Time, Space and Agency in the Finnish Cultural Sector at the Time of COVID-19 *Challenges* 2021, 13(1), 4; <https://doi.org/10.3390/challe13010004>

Aika, tila ja toimijuus kulttuurialalla pandemian aikana

Tämä katsaus perustuu artikkeliin Time, Space and Agency in the Finnish Cultural Sector at the Time of COVID-19, jonka perustalla jäsennetään resilienssiä pandemian alkuvaiheessa eli tarkastellaan toipumista, toimintakykyä ja sopeutumista. Artikkelin perustui Tampereen yliopiston Tietoarkiston Penna-alustan mahdollistamaan tiedonkeruuseen, johon kutsuttiin laajasti kulttuurin ja taiteen alan toimijoita. Aineisto kerättiin vuonna 2020, jolloin pandemia levisi voimallisesti ja aiheutti muun muassa sulkuilman esittävän taiteen ja kulttuurin tapahtumiin. Yhteensä 34 kulttuurialan ammattilaista ja taiteilijaa kirjoitti alustalle tarinansa ja lirjoituksista valikoitiin analyysiin 29.

Artikkeliin lähestymistapana oli toimijuus kulttuurialalla, jolla tarkoitetaan tässä kulttuuri- ja taidealan toimijoiden aikaisempaan kokemukseen, tilanteeseen ja sen arviointiin sekä tulevaisuusperspektiiviin perustuvaa ajattelun ja toiminnan suuntautumista. Kirjoituskutsuun vastanneet kulttuurialan työntekijät olivat heterogeeninen ryhmä taiteilijoita ja eri tehtäväalueiden ammattilaisia ja heidän ansainnan mallinsa ulottuivat kokopäiväisestä palkkatyöstä yrittäjyyteen ja yhdistelmätyöhön. Pandemian

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

vaikutukset heidän työhönsä vaihtelivat huomattavasti; esittävän taiteen ammattilaiset joutuivat luopumaan työstään, kun taas kulttuurialan suunnittelu-, asiakaspalvelu- ja hallintotehtävissä olevat kykenivät jatkamaan etätöinä tehtäviään.

Arja Haapakorpi & Emmi Siirtola: 2023. Virtuaalitapahtuma esittävän taiteen pelastajana koronapandemiassa? *Julkaisussa: Anne Mäkikangas ja Pasi Pyöriä: Koronapandemia, työ ja yhteiskunta - Muuttuiko Suomi? Gaudeamus.*

Artikkelissa tarkastellaan virtuaalitekniologiaa koronapandemian aiheuttamassa sulkuilanteessa festivaalien toiminnan ylläpitäjänä sekä jatkuvuuden mahdollistajana. Analyysi perustuu haastatteluaineistoon, joka koottiin vuoden 2021 aikana festivaaliorganisaatioilta ja freelancetaiteilijoilta. Virtuaalitapahtumia tarkastellaan resilienssin muotona eli toimintakyvyn palautumisena ja toipumisena, mutta tuodaan esille sen reunaehdot.

Virtuaalitapahtumia ryhdyttiin toteuttamaan sulkuilman aikana erilaisina sovelluksina ja voidaan arvioida pandemian edistäneen digitaalisten, tapahtumia välittävien teknologioiden kehittymistä ja niihin liittyvien liiketoimintamallien edistämistä. Ne ovat kuitenkin rajallisia festivaalin korvaajina, sillä mitä enemmän festivaalin sosiaalisella kokemuksella on merkitystä kuluttajille, sitä vähemmän sitä on voitu korvata virtuaalisesti. Siten digitaaliset sovellukset osin edistivät toipumista ja toimintakykyä, mutta niiden selkeät hyödyt rajoittuivat festivaalien kykyyn elää yli pandemian.

Haapakorpi, A., Kolehmainen, J., Jousmäki, H., Leinonen, M. & Siirtola, E. 2023. Institutionalization of culture festival organizations– surviving the pandemic? Artikkelikäsikirjoitus

Pelastiko institutionaalinen asema kulttuurialan festivaalit sulkuillassa?

Artikkelissa tutkittiin neljän esittävän taiteen ja populaarimusiikin festivaalin organisaatiota ja festivaalien tapahtumapaikan kunnan viranomaisten kokemuksia ja näkemyksiä festivaalien resilienssistä pandemian aikana. Artikkelitutkimusta varten haastateltiin festivaaliorganisaatioiden vetäjiä ja taiteellisia johtajia, kuntien virkamiehiä ja välittävien organisaatioiden kuten järjestöjen toimijoita.

Keskeisenä havaintona oli festivaalien institutionaalisen mallin merkitys toimintakyvyn ja sopeutumisen peruskivenä. Festivaalin institutionaalinen malli perustuu toimintaa ohjaavaan, erityiseen rationaliteettiin sekä verkostomaiseen organisoinnin malliin. Institutionaalinen asema turvasi pandemian aikaisen toimintakyvyn, sillä festivaaliorganisaatiot osuivat tukirahaa jaettaessa toimeentuloa turvaavien järjestelmien valokeilaan. Toipumisen kannalta festivaaliorganisaatioille suunnattu tuki oli ratkaiseva, sillä pienimuotoisenkin suunnitteluresurssi vahvisti festivaaliorganisaation jatkuvuutta ja elinvoimaa.

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

Hankkeen toteuttaja oli **Tampereen yliopiston Työelämän tutkimuskeskus, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta | Yhteiskuntatutkimus.**

Sen toiminta-aika oli 1.3.2021 – 31.3.2023.

Hankkeen rahoitti **Euroopan sosiaalirahasto (ESR).**

Hankkeen tutkijoina toimivat:

Arja Haapakorpi, hankkeen johtaja
yliopistotutkija, tohtori (valtiotieteet) sekä dosentti (sosiologia)

Emmi Siirtola
maisteri (hallintotieteet)

Minna Leinonen
tutkijatohtori (sosiaalipsykologia)

Henna Jousmäki
tutkijatohtori (filosofia)

Jari Kolehmainen
tutkimusjohtaja (hallintotieteet)

Pasi Pyöriä
yliopistonlehtori (sosiologia)

Antti Saloniemi
professori (sosiologia)

KULTTUURITYÖ JA HYVINVOINTI

“ Kulttuurin hyvinvointivaikutukset tulisi tunnistaa ja nostaa tärkeäksi taloudelliseksi hyödyksi. ” -Työpajan osallistuja

Hankeen ensimmäinen työpajasarja, *KULTTUURITYÖ JA HYVINVOINTI - Työpajat hyvinvointia rakentamassa* järjestettiin kolmena peräkkäisenä tiistaina marraskuussa 2021. Työpajan tarkoituksena oli kehittää yhdessä koronasta selviytymisen ja alan uudelleenrakennuksen toimintamalleja, sekä verkostoitua alan tekijöiden kanssa. Hyvinvointi aiheena oli laaja, ja siinä mielessä myös hyvä yleiskatsaus hankkeen alkajaisiksi tapahtuma- ja kulttuurialan tilanteeseen erityisesti yksilöiden näkökulmasta koronapandemian aikana.

Työpajan suunnitteluryhmään kuuluivat Tiina Kuusisto (Pirfest ry), Nea Leo (TAKU, Taide- ja kulttuurialan ammattiliitto), Sikke Leinikki (HUMAK-ammattikorkeakoulu: FREED-projekti), sekä Jenna Lahtinen (LiveFIN). Suunnittelyryhmällä oli kattava näkemys alan tilanteesta, hyvinvoinnin kysymyksistä ja ratkaisumahdollisuuksista. Työpajan fasilitoi Sikke Leinikki. Pajasarjan viimeiseen, virtuaalisesti toteutettuun osuuteen osallistui myös Akavan Erityisalojen juristi Helena Lamponen: hän vastasi osallistujien strategiatyöskentelystä nouseviin kysymyksiin.

Kulttuurialan työtä tekevien henkilökohtaisia hyvinvoinnin resursseja söivät huono ennakoitavuus ja nopeat muutokset sekä eristäytyminen sosiaalisista suhteista. Pandemia-aika toi entistä

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

voimakkaammin näkyviin alan rahoitukseen, arvostukseen ja sopimuskulttuuriin liittyviä pitkään jatkuneita ongelmia. Selviytymisen ja palautumisen sekä uusiutumisen resursseihin kuuluivat yhteisöllisyys, työn omaehtoisuus, arvojen toteuttamisen mahdollistuminen sekä uusien toimintatapojen luominen. Kulttuurityötä tekevien hyvinvointiin keskittyneen työpajasarjan tarkoituksena oli kehittää yhdessä koronasta selviytymisen ja alan uudelleenrakennuksen toimintamalleja sekä verkostoitua alan tekijöiden kanssa. Hyvinvointia tarkasteltiin niistä näkökulmista, jotka työpajasarjaan osallistuneet nostivat tärkeinä tekijöinä esiin.

Hyvinvoinnin haasteet: Epävarmuus ja eristäytyminen

Kulttuurialan työssä etenkin freelancerit ovat joutuneet sietämään epävarmuutta jo ennen pandemiaa, mutta korona-aika kiristi muutostahtia ja ennakoimattomuutta. Esimerkiksi ravintoloiden ja baarien laajemmat aukiolomahdollisuudet suhteessa vaikkapa teattereihin tai vapaampi pääsy yksityisiin liikuntapaikkoihin suhteessa ilmaisiin tiloihin koettiin eriarvoistaviksi. Rajoitukset koettiin epäjohdonmukaisiksi sekä epäoikeudenmukaisiksi.

Korona-ajan rajoitteet koettiin normaalitilaan nähden kuormittavina asioita. Etäyhteyksissä sosiaalinen kohtaaminen on erilaista, esimerkiksi zoomissa kaikki epäformaali ja sanaton viestintä jää pois. Etäyhteyksien kautta toimimisen epäfyysisuus tuotti tunteen muiden

ihmisten läsnäoloa puuttumisesta. Työpajan keskusteluissa nostettiin esiin pandemian aiheuttama elämänpöyrin kaventuminen.

Pandemian pakottama eristäytyminen korosti yksilön vastuuta sosiaalisten suhteiden ylläpidosta, ja kohtaamisen tapoja piti rakentaa uudelleen. Eristäytymiseen ja epävarmuuteen liittyi myös kokemus luottamusvajeen ja tuomitsevan ilmapiirin lisääntymisestä. Pöteroitumisella viitattiin taiteilijoiden epätoivoon ja ahdistukseen sekä kateuteen ja epätasa-arvon kokemukseen siitä, kuka sai korvauksia menetetyistä ansioista ja kuka ei. Kyse oli siis osaltaan, miten erilaiset tarpeet ja oikeudet tulivat tunnustetuiksi. Palkkatyössä koronan aikana olleet kokivat syyllisyyttä paremmasta asemastaan.

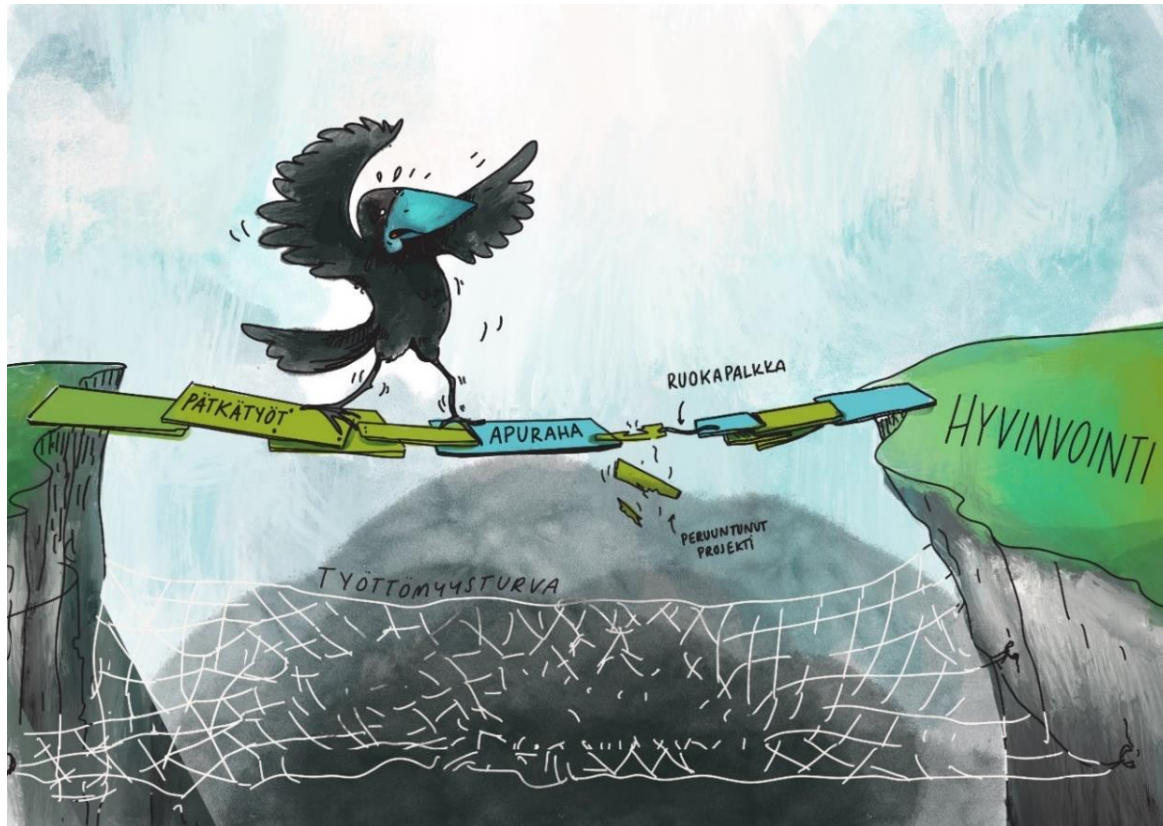
Pandemian aikaansaama eristäytyminen ja yksinäisyys nostivat esiin ongelmia myös luovuudessa: yksin tehdessä ideat eivät päässeet virtaamaan, hankkeet edistyivät huonosti tai jumittivat. Epävarmuus sävytti kaikkea tekemistä, kun tulevaisuus ei ollut nähtävissä. Nopeat muutokset olivat kuormittavana tekijänä, kun viranomaisohjeet muuttuivat tai olivat epäselviä. Toisaalta pandemia oli myös vapauttanut aikaa sellaisille töille tai suunnittelulle, joille ei aiemmin ollut ollut aikaa. Kuitenkin kun samalla työn rytmitys oli jäänyt pois, se oli vaatinut opettelemaan oman ajan käytön hallintaa ja omaa vielä aiempaa aktiivisempaa toimijuutta. Työpajan osallistujat kuvasivat tilannetta ajassa kellumisen tunteeksi: aikaa on vaikea ymmärtää, koska sama toistuu päivästä toiseen, ajantaju hämärtyy ja aiemmin työstä tullut luonnollinen rakenne sekä sosiaaliset kohtaamiset puuttuvat. Pandemia-aika korosti elämän hetkellisyyttä sekä perheen merkitystä.

“ *Epävarmuuden kanssa on oppinut elämään.* ” -Työpajan osallistuja

Normaalioloissa tällaiset asiat ovat yleensä painaneet vain aloitteellisten, järjestämisvastuullisten harteita. Niinpä oli herännyt ajatus siitä, että järjestämisvastuun tulisikin ehkä jakautua laajemmalle: ei ole itsestään selvää, että esimerkiksi tapahtumia vain on, sillä joku ne aina järjestää. Toisaalta taas on myös saatu aikaa itselleen.

Työpajaan osallistuneiden ratkaisuja epävarmuuden ja eristäytyneisyyden välttämiseksi tulevaisuudessa:

- Tehdään paikkoja turvallisiksi ja saavutettaviksi luomalla uusia, parempia käytänteitä. Toisaalta ollaan myös vastaanottavaisia. Houkutellaan vapaaehtoisia tekijöitä mukaan (mutta kuitenkin niin, että palkkatyö ja vapaaehtoisuus ovat toisistaan selvästi erillään).
- Tarkemmat määrittelyt sille, miten ja mitä tapahtuu, kun pandemian kaltaisessa tilanteessa esimerkiksi tartuntaluvut kasvavat. Muutostilanteessa ennakoitavuutta parantaisi myös neuvottelu taide- ja kulttuurialan liittojen kanssa.

Kuvitus: Salla Lehtipuu

Hyvinvoinnin haasteet II: Taloudellinen toimeentulo ja yhteiskunnallinen arvostus

Ongelmat rakenteissa tulivat esiin taloudellisen toimeentulon järjestämisen vaikeutena pandemia-aikaisten sulkujen ja työn menetysten seurauksena. Kulttuurialalla etenkin freelancer-

tyyppisissä asemissa työskentelevillä on jatkuvasti ollut haasteita saada yhteiskunnalta tukea toimeentulonsa turvaamiseen työn katkoskohdissa, ja heidän asemansa on ollut heikompi kuin säännöllistä palkkatyötä tekevillä vastaavassa tilanteessa. Työpajassa nostettiin esiin, että taiteilijat ovat paitsi muuhun yhteiskuntaan myös esimerkiksi taiteenalasta riippuen toisiinsa nähden epätasa-arvoisessa asemassa. Kulttuurialalla toimeentuloaan rakentavien aseman parantamista haastaa myös se, että alan tukijärjestöt eivät ole yhtenäisiä.

Kulttuurityö nousi pandemiassa voimakkaan julkisen kiistelyn kohteeksi. Kehottaminen oikeisiin töihin menemisestä, koronarajoitusten jatkuva muuttuminen, niiden voimakas vaikuttaminen työn tekemiseen sekä rajoitusten logiikan puute ja alan tekijöiden tippuminen hyvinvoinnin turvaverkon ulkopuolelle kertovat kaikki kulttuurialan työn kokonaisuuden vähäisestä ymmärryksestä paitsi julkisessa keskustelussa, myös päätöksenteossa. Tämä on ajanut alan kriisiin, jossa sen tekijöiden hyvinvointi on ollut vaakalaudalla.

Toimeentulo on eittämättä keskeinen osa hyvinvointia myös kulttuurialalla työskentelevällä, mutta alan ansaintalogiikka on jo ennen pandemiaa ollut vaikeaselkoinen. Työpajan osallistujat nostivat esiin ristiriidan, että työstä saatavassa korvauksessa ei välttämättä huomioida käytettyä työaikaa, vaan palkkio määräytyy usein vain lopullisen tuotteen, kuten tapahtuman tai esiintymisen, perusteella.

Tämän lisäksi taiteilijoilta tarjotaan edelleen työtä pelkkää näkyvyyttä tai lounaseteleitä vastaan (Kts. esimerkiksi R€ilun taiteen manifesti, TAIKE). Kun pandemia supisti mahdollisuuksia esiintyä tai tilaisuudet jouduttiin kokonaan perumaan, jo muutenkin vähillä varoilla tehtävä suunnittelu-, harjoitus- ja muu valmistelutyö saattoi jäädä kokonaan vaille korvausta.

“ Kunnan saama brändihyöty ei aina konkretisoidu taiteilijan saamaan rahalliseen tukeen. Kunnallinen tuki vaihtelee vuosittain, ja aina on haettava tuki uudelleen. Kunnan on annettava tukea tuotantovaiheelle, ei vain patistettava tekemään tuottoisampaa lopputuotetta. ” -Työpajan osallistuja

Kulttuurialan talous on monimutkainen kokonaisuus, johon kuuluu niin apurahoitusta, talkootyötä, kuin harjoittelijoiden työllistämistä. Palkkatyöläisiä on heitäkin, joskin varsinkin kokoaikainen palkkatyö on harvinaisempaa. Raja palkattoman työn ja harrastustoiminnan välillä voi olla häilyvä. (kts. Kulttuurituottajat työn ja identiteetin markkinoilla). Yhteiskunnan työttömyysturvainstituutiot, KELA, TEM ja TE-toimistot ja ammattijärjestöt eivät ymmärrä kulttuurialan ammattilaisten työtä ja asemaa, ja kun ansiotyön muotoa ei tunnusteta, se johtaa mielivaltaisuuteen toimeentuloa turvaavissa instituutioissa.

“ Vakituinen työkään ei tuo turvaa kulttuurille; kulttuuri nähdään helppona säästökohtana, ei ole lain edellyttämää henkilömäärää kulttuuritoimessa (vrt. lääkärit, opettajat). ” - Kunnan työntekijä työpajassa

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

Ansiotyön tekemisen käytäntöjä ei noudateta eli sopimusten sijaan taiteilija on tilaajan toivomusten kohteena; esimerkiksi tilaisuuden peruuntuessa taiteilija ei saa korvausta huolimatta jo tehdystä valmisteleavasta työstä, joka voi olla harjoittelua, materiaalien hankintaa ja valmistamista, yms. Hinnoittelut ja sopimusmallit ovat tärkeitä paitsi yksilötasolla, myös yhteisön sekä yhteiskunnan tasolla. Esityksen taustalla on runsaasti työtä, jota ei välttämättä korvata lainkaan, koska kulttuurityötä ei ymmärretä ammattityöksi. Kulttuuriala työllistää ja kulttuurialan ammattilaisten työllistävät toisiaan, mutta tätä ei tunnusteta yhteiskunnallisesti.

Työpajan osallistajat, sekä osin myös aiemmin hanketta varten kerätty haastatteluaineisto kertoi, että vaikka sopimusten tekeminen on alalla oleellista, niiden laatiminen on usein hankalaa. Kentällä on voinut tulla vastaan tilanteista, joissa sopimuksen on saanut tarkasteltavakseen vasta kuvauspäivänä tai on esimerkiksi uhattu, että ellei sopimukseen kirjattu summa kelpaa, tekijöitä on jonoksi asti tarjolla. Näin ollen alan sisällä on myös havaittavissa ammattilaisen arvostuksen puutetta, ja paikoin heikkoja työnantajataitoja.

“ – Palkkaneuvottelu tuotantoyhtiön kanssa, toki ei voi sanoa että kaikissa mutta sanotaan et valtaosassa sopimusneuvotteluista, on uhkailua, kiristämistä, suoranaista valehtelemista. Se kertoo mun mielestä siitä et näyttelijöitä ei arvosteta ammattikuntana yhtään, ja asenne on se että näyttelijä on aina korvattavissa, että aina tulee seuraava sieltä jonosta, –. Mut freelancereitaki on niin paljon että aina sit tulee

joku se joka toteaa että mulla ei oo yhtään kamerakokemusta ja mä teen tän vaikka ilmatteeks. “ - haastateltu näyttelijä

“ Ihannetilanteessa sopimukset on tehty ennen ku mennään töihin –. Mutta sitte on ollu mulla semmosiaki kuvauksia että sopimus kirjoitetaan vasta suurin piirtein siinä vaiheessa ku mä oon maskissa. – mulla ei oo edes käytännössä mahdollisuutta keskustella [naurahtaa] tai neuvotella siitä palkasta, vaan sitte joku harjoittelija tuo mulle sopimukset, työsopimuksen ja sitten sopimuksen jossa mun pitää luopua mun kaikista oikeuksista siihen työhön. Ja sit se kirjoitetaan puol tuntia ennen ku kamerat käy. “ - haastateltu näyttelijä

Työpajan osallistujat pitivät tärkeänä, että jo yksilötasolla ymmärtää oman sopimuksen laatimisen mutta myös vaatimisen tärkeyden. Sopimukset voivat lisäksi turvata esimerkiksi työväliseisiin tai harjoitteluun menneitä kuluja, vaikka esitys peruuntuu.

Oman työn arvostus ja hinnoittelu on oleellista, jotta myös yhteisö näkee sen arvon ja alan käytänteet voivat vähitellen tervehtyä. Yhteisö voidaan näin nähdä sopimuskulttuurin valmistelijana: mitä useampi osaa vaatia työn määrän edellyttämää palkkiota, yhteisön arvostus korjaantuu ensin sisältäpäin ja vähitellen yhteiskuntakin voi ryhtyä arvostamaan kulttuurialan työtä. Kunnolliset palkkiot kun nostavat paitsi alan tekijöiden hyvinvointia, myös sen rahassa mitattavaa arvoa, jonka yhteiskunta usein helpommin tunnistaa. Myös puhe rahasta siis tervehdyttää kenttää.

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

Tämä on kuitenkin ongelmallista, koska vaikka taiteilija tuntisi oman arvonsa, jotkut pelkäävät kieltäytyä työtarjouksista, koska sekä oma talous että pelko siitä, että tarjoukset loppuvat vähitellen kokonaan, voi olla suuri. Tämä kävi ilmi esimerkiksi hankkeemme freelancereille kohdistuneen kyselyn aineistosta.

“ Aikaisemmin ja tulevaisuudessa myös pakko ottaa vastaan kaikki työt talouden takia sekä jos ei ota jotain keikkaduunia vastaan, menee se pahimmillaan lopullisesti jollekin muulle. “ - hankkeen kyselyyn vastannut freelancer

Sopimus- sekä palkkiokäytänteistä on koostettu runsaasti tietoa, malleja ja esimerkkejä TAIKE'n R€ILU TAIDE -kampanjan sivustolla. Myös ammattiliitoilla ja muilla järjestöillä on olemassa sopimusmalleja ja vähimmäispalkkojen määrittelyjä.

Työpajaan osallistuneiden ratkaisuja ansaintalogiikkaan:

- Ammattitaidon kehittäminen (kuten koulutukset ja kurssit) on mahdollistettava myös freelancereille ilman että se nähdään lähtökohtaisesti kannattamattomana ja vaikeana. Kaiken kouluttautumisen ei tarvitse olla laajaa, vaan täydentävän työn saamista voi helpottaa vaikka hygieniapassin hankkimalla.
- Lisää koulutusta sekä tiedon välittämistä niin suurelle yleisölle kuin päätöksentekijöille ja virkamiehillekin kulttuurialan talouden kokonaisuudesta.
- Vapaaehtoistyö ja ammattityö on erotettava selkeästi toisistaan.

- Sopimusmallien laajempi jako ja niistä sekä palkkauksesta, kuten minimipalkkoista avoin puhuminen.
- Kulttuurialan säädösten ja säännösten tekoon on otettava alan ammattilaiset mukaan.
- Tilakysymykset pitäisi ratkaista pitkäkestoisemmin, ilman pelkoa että tila menee alta.
- Yksilöiden taloudellinen tilanne on turvattava pandemian kaltaisissa tilanteissa, mutta myös normaalioloissa: kukaan ei saa tippua turvaverkkojen ulkopuolelle.
- Yksilön pärjäämisen ja resilienssin kannalta olennaiseksi nähtiin oman arvopohjan kirkastaminen: mitä täytyy ja voi tehdä, mitä ei.
- Yhteisöjen tasolla olisi tarpeen lisätä vuorovaikutusta alojen välillä ja sisällä, jotta päästäisiin purkamaan vastakkainasetteluja. Mahdollinen ratkaisu voisi olla yhteinen vuosittainen kokoontumispaikka, tapahtuma, joka kokoaisi yhteen erilaiset tapahtuma-alan tekijät niin urheilu- kuin kulttuurialalta lisäämään vuorovaikutusta näiden välillä sekä korottamaan keskinäistä arvostusta.

“ Nyt on Suomen aika herätä siihen että itsensäyöllistäjät, niitä on ihan valtavasti ja he elättää itsensä kerimällä sen toimeentulon monesta vaikka tapahtumasta. Myös heille pitää turvata sosiaaliturva jatkossa. Tää on ihan jotain kivikautista, tää pitää muuttaa. ” – haastateltu

Selviytymisen ja palautumisen resurssit: yhteisöt ja arvojen toteuttaminen

Tapahtuma- ja kulttuurialan työhön merkityksellisyyttä toivat olennaisina tekijöinä sosiaaliset suhteet ja yhteisöt, yhteisen hyvän edistäminen, omien kompetenssien kehittäminen ja omaehtoinen tekeminen.

Omaehtoinen tekeminen viittaa tässä siihen, että voi tehdä työtä, josta nauttii ja toisaalta myös työtä, joka kohtaa omat arvot. Koska kulttuurialalla työskentely on usein intohimoon perustuvaa, työn merkitys korostuu osana identiteettiä. Omassa työssään voi vaikuttaa siihen, miten eri ihmisryhmiä kohdellaan ja esitetään. Vaikutusmahdollisuuksien rajallisuus voi myös aiheuttaa törmäyksiä arvojen kanssa, esimerkiksi tapahtumia tuottaessa voi tulla pohdittavaksi, miten hyvin vastuullisuus ympäristö näkökulmasta toteutuu. Toisaalta tuotettu elämys on aineeton. Vaikutusmahdollisuudet ovat myös työpaikkasidonnaisia, mutta ryhmässä oli koettu mahdollisuuksia tehdä kaikille saavutettavaa kulttuuria ja saavuttaa eri kohderyhmiä. Tahtotila voi olla olemassa, mutta aina ajalliset resurssit eivät mahdollista sen toteuttamista.

Se, kenelle kulttuuria tuotetaan, on myös osa työn merkityksellisyyttä: asiakkaat ja kokijat.

Työtä motivoi se, että voi inspiroida ihmisiä omalla tekemisellä. Näkökulmana työpajan osallistujat esittivät, että “toimeliaisuus on tarttuvaa”, ja se kertautuu ja tuottaa hyvää ympärille. Kulttuurin tekemisellä voi olla monia yhteiskuntaan ja yhteisöihin myönteisiä

vaikutuksia: ymmärryksen lisääminen, samankaltaisuuksien huomaaminen ja näyttäminen, joukkuepelin tukeminen ihmisryhmien yli. Suomi näyttää hyvin erilainen riippuen siitä, mitä tekee ja missä asuu, ja kulttuurin tekijä voi olla erilaisten ihmisten näkökulmien välittäjänä. Kulttuurintekijänä voi madaltaa raja-aitoja ihmisten välillä ja edistää tasa-arvoa, kaikkien näkemistä ihmisinä. Kulttuurityön avulla voi tehdä näkyviksi kuplia, joissa ihmiset elävät ja törmäyttää itsestä erilaiseen.

Osaamisesta mietittiin, että aina ei riitä, että on osaamista, vaan sitä pitäisi osata myös myydä, jotta sillä olisi merkitystä. Ryhmässä oli lähdetty kouluttautumaan lisää yhtäältä siksi, että koulutus on merkityksellistä itsensä kehittämisen, verkostoitumisen ja samaistumisen kannalta. Toisaalta myös työpaikkojen saamisen kannalta ylemmällä korkeakoulututkinnolla on merkitystä. Kouluttautuminen tuottaa lisää legitimizeettä omalle osaamiselle. Kouluttautumista oli käytetty myös korona-ajan selviytymiskeinona. Epävarmuuden kanssa elämään oppiminen on osa selviytymistä ja pärjäämistä mahdollistavia kompetensseja.

Liittyminen eli sosiaaliset yhteisöt ovat tärkeitä. Pirstaleisessa työssä korostuu yhteisöihin kuulumisen merkitys, sillä freelancerin työ voi myös normaalioloissa olla yksinäistä. Osuuskuntien kautta tehdään työtä, mutta niiden roolia yhteisöinä voisi myös kasvattaa. Osa-aikatyö voi olla selviytymisen edellytys sekä yhteisöllisyyden että jonkinlaisen säännöllisen tulon varmistamisen näkökulmasta. Erilaiset täydentävät työt ovat usein tarpeen, mutta tärkeää on myös työskennellä niin ettei koe epäonnistuneensa kulttuurialalla. Yhteistyöprojektit tuottavat hyvää kaikille osallisille: esimerkiksi

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

kulttuuritapahtumien eri toimijat tekevät yhteisen edun nimissä, jolloin kaikki saavat lisää asiakkaita ja näkyvät enemmän.

Kaikkiaan kuulumisen tunne, pienessä ja suuressa mittakaavassa, on olennainen: voi olla osa yhteisöä ja samanlaisia toimijoita mutta myös isompaa taideyhteisöä.

Selviytymisen ja palautumisen resurssit II: Uudet toimintatavat

Kulttuuri- ja tapahtuma-ala tuli pandemia-aikana ruohonjuuritasolle asti näkyväksi: ala on monimotoinen ja työllistää paljon väkeä. Pakkomuutosten lisäksi pandemia-aika herätti tapahtumia järjestäviä pohtimaan muutostarpeita myös muusta kuin terveysturvallisuuden näkökulmasta. Vastuullinen tapahtuma pitää sisällään niin taloudellisen, sosiaalisen kuin ympäristöllisen velvollisuuden. Tapahtumien turvallisuussuunnitelmien tekemisen arvo on noussut, ja on opittu laatimaan myös uudenlaisia kannattavuusarvioita koskien esimerkiksi millä panostuksella peruutusvaarassa oleva tapahtuma voitaisiin kulloistenkin säännösten puitteissa toteuttaa. Toiminnan vaikuttavuutta on mietitty myös vapaaehtoisten roolin kautta. Lain vaatimuksia suhteessa toimintaan ja tähän liittyvää taustatyötä alettiin tehdä enemmän.

Yksilöiden on taas ollut pakko tarkastella omaa toimintaansa kriittisesti ja mahdollisesti luoda uusia konsepteja. Myös

vaatimattomuus oman työn arvottamisessa on karissut. Yhteistyön tarve ja verkostojen merkitys on noussut esiin.

“ Normaalissa tekemisessä festarivuonna ei oo niin paljon aikaa sille kehitystyölle ja sille semmoselle pitkäjänteiselle jonkun isomman osan vaikka kokonaan uudelleen miettimiselle –. On pystytty keskittymään niihin tuleviin kehityspaikkoihin vähän paremmin sitten koska on ollu vähän erilaista. Se on jopa semmonen, ehkä ainut semmonen positiivinen asia –. Ja ollaan pyrittyki nimenomaan itteämme kehittämään sitte niitte osalta, ja sekä itteemme et sitä festivaalia sitte, –. Ja se on ollu tosi piristävää et kerranki on aikaa vähän pitempään sitte käyttää jonku ison alueen tai osa-alueen miettimiseen et miten tää vois olla vielä parempi. “ - haastateltu

Pandemian myötä koko yhteiskunta teki valtavan digiloikan. Kulttuuri- ja tapahtuma-alalla se näkyi verkko- ja striimitoteutusten valtavana lisääntymisenä sekä paikalla oloa ja etänä seuraamista mahdollistavia hybridiratkaisuja. Striimattujen esitysten vetovoimasta voitiin olla montaa mieltä, mutta ne mahdollistivat myös saavutettavuutta uusille yleisöille. Pienimuotoisille tapahtumille on löytynyt uudella tavalla tilaa ja mahdollisuuksia: elämyksen arvo ei tule pelkästään isoista spektaakkeleista. Arjen työssä etätyömuodot ja järjeittäminen ovat vahvistaneet ekologisuutta ja säästäneet aikaa. Uusien tekemisen tapojen ja konseptien kehittäminen on ollut paitsi pakko myös arvokas oppimisen paikka.

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

Rajoitukset nähtiin sekä kuormittavina että epätasa-arvoisina paitsi muuhun yhteiskuntaan, myös muihin luovan alan ammattilaisiin nähden. Alan tukijärjestöjen ei koettu olleen yhtenäisiä, ja yhteiskunnan rajoitusten koettiin lisänneen eriarvoisuutta, koska pitkin pandemiaa rahalla on silti päässyt harrastamaan esimerkiksi yksityissaleille, vaikka ilmaiset paikat on pidetty kiinni.

Pandemian aikaan muutokset olivat äkkinäisiä, joten vastaisuuden varalle olisi nyt saatuihin kokemuksiin ja kerättyyn tietoon perustuen saatava aikaan tarkempi määrittely sille, mitä tapahtuu, kun tartuntaluvut kasvavat. Kulttuuriala tarvitsee ohjeita, joiden mukaan voi toimia jatkossakin. Muutostilanteissa ennakoitavuutta parantaisi myös neuvottelu taide- ja kulttuurialan liittojen kanssa.

KULTTUURITYÖ JA HYVINVOINTI - LISÄLUKEMISTO

Kulttuurituottajat työn ja identiteettien markkinoilla,
Työelämän tutkimus.

<https://journal.fi/tyoelamantutkimus/article/view/87445>

TAIKE: R€ilun taiteen manifesti:

<https://reiluntaiteenmanifesti.fi/>

TEME: FREET 2030 –hanke: <https://www.teme.fi/fi/freet2030>

Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU:

<https://www.facebook.com/taku.fi>, <https://taku.fi/>

KESTÄVÄ KEHITYS

Millä voimme lisätä tietoutta ympäristössämme? Päteekö 'uusi normaali' myös kestävään kehitykseen? Mitä ainakin pitäisi tehdä, jotta pääsisi alkuun?

Hankkeen toinen työpajasarja, *TOIVOA JA TOIMINTAA – Tapahtuma- ja kulttuurialan kestävä kehitys*, toteutettiin kolmessa osassa maaliskuuhuhtikuussa 2022. Pajan tarkoituksena oli lisätä tietoutta kestävästä kehityksestä sekä suuntautua tulevaisuuteen kohti pysyvää muutosta. Pohdittiin myös, millä tavoin pandemian myötä muuttunut tilanne on muuttanut kestäväen kehityksen tavoitteen toteutuksen mahdollisuuksia.

Työpajan suunnitteluryhmään kuuluivat Jaana Eskola (Koneen säätiö / Saaren kartanon residenssi), Nea Leo (TAKU), Raisa Siivola (Suomen Jazzliitto) sekä Tero Toivanen (Helsingin yliopisto). Kuten edellisessä työpajakokonaisuudessa, myös tässä suunnitteluryhmä valikoitui aihepiirin ammattitaidon perusteella.

Kestävä kehitys tarkoittaa Ympäristöministeriön mukaan jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, joko maailmanlaajuisesti, alueellisesti tai paikallisesti, jonka tarkoituksena on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Mistä sitten aloittaa, kun halutaan edistää kestävyttä? Tapahtuma- ja kulttuurialan organisaatioissa lähtöpaikkoja voi olla yhtä monta kuin

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

organisaatiotakin. Yksi konkreettinen ensimmäinen askel on organisaation hiilijalanjäljen laskeminen olemassa olevilla työkaluilla (kts. Kestävä kehitys: Lisälukemisto). Hiilijalanjälki tarkoittaa kasvihuonepäästöjen määrää, joka syntyy tuotteen tai toiminnan seurauksena. Tapahtumatalouden näkökulmasta hiilijalanjälkeä vielä keskeisempänä käsitteenä voidaan pitää hiilikädenjälkeä. Hiilikädenjälki tarkoittaa karkeasti niitä keskeisiä toimia, joilla pyritään vähentämään ympäristön kuormitusta.

Yksityiskohtiin paneutumisen sijaan kokonaisuuden ymmärtäminen on oleellisempaa, sillä kaikki kestävyden lajit kytkeytyvät toisiinsa. Esimerkiksi kestäväällä johtamisella pystytään paremmin toteuttamaan ilmastoystävällistä toimintaa. Vastuullisuus tarkoittaa sekä ekologista, sosiaalista että taloudellista vastuuta. Verkostot ovat keskeisessä osassa levittämässä tietoa ja osaamista, sekä muuttamassa arvomaailmaa. Koska terminologia on värikästä ja uutta tietoa tulee koko ajan, on erityisen tärkeää, että puhutaan, mutta myös tarkoitetaan samoja asioita.

Mikäli kestävää kehitystä on tarkoitus vahvistaa, siihen tarvitaan resurssointia, tukea ja ohjeistusta. Apua voi saada esimerkiksi palkkaamalla ekokoordinaattorin.

Kestäväen kehityksen edistämisen ajattelussa on tärkeää, että pitää toimia jo nyt. Eli vaikka organisaation kestäväen kehityksen strategia on tärkeä, jotain pitää tehdä heti. Lisäksi koko organisaatio pitää saada sitoutumaan yhteisiin tavoitteisiin. Ensimmäinen askel kohti kestävyttä voi olla esimerkiksi puhua organisaation sisällä peloista, joita muutoksiin voi liittyä. Pelon tunnistamisen jälkeen päästään

kiinni arvoihin ja tavoitteisiin, kuten miksi kestävä kehityksen edistäminen on tärkeää ja miksi joku silti saattaa vastustaa sitä. Taustalla voi olla esimerkiksi huoli omasta toimeentulosta: esimerkiksi vegaaniruoka voidaan nähdä liian kalliina. Vaikka kestävämmistä valinnoista on saatavilla runsaasti tietoa, ekologisen toiminnan pitää olla ihmisen intresseissä, että tietoa haetaan. Myös arvojen muutos vaatii usein hidasta kypsyttelyä.

Niin työpaikoilla kuin tapahtumissa, voitaisiin ottaa ajattelumalliksi ns. "työpaikkavegaanius", eli että työpaikalla sitoudutaan yhdessä esimerkiksi vähäpäästöiseen, paperittomaan tai vegaaniseen arvomaailmaan. Vähitellen nuo arvot voivat jalkautua myös koteihin.

Hankkeen haastatteluissa ja työpajojen ryhmäkeskusteluissa keskusteltiin useasti siitä, kuinka koronapandemian koettiin vahvistaneen ekologisuutta etätyömuotojen yleistyttyä.

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

Kokosimme työpajan osallistujien kanssa vinkkejä kestävämpien kulttuuritapahtumien järjestämiseen:

- oman organisaation **hiilijalanjälki** ja **hiilikädenjälki** on hyvä selvittää. Avuksi on luotu mittareita (Kts. Lisälukemisto).
- **tiedottamisessa:** viestintä voi olla helppo ensimmäinen askel kohti kestävämpiä tapahtumia. Sillä pystytään vaikuttamaan ihmisten käyttäytymiseen.
- Esimerkiksi: Miten saapumisesta puhutaan?
"Meillä on hyvä pyöräparkki." vr. *"Tässä saapumisohjeet lentokentältä."*
Tarjotaanko kimpakyytipalveluita?
Autoparkin voi myös hinnoitella kalliiksi. Saavutettavuus ja erityisryhmät tulee silti huomioida.
- **ruokatarjonnassa:** vegaaniruoan (ja lähiruoan) suosiminen, sekä sen sijoitus esimerkiksi kojuissa keskeiselle paikalle (ei perimmäiseksi kulmaan).
- **sisällöllisesti:** vihreiden innovaatioiden suosiminen, kuten metsäoopperat, vaellusteatteri jne. Tämä lähtee taiteilijoista itsestään, mutta sisältöä valitessa voi ottaa huomioon.
- Avuksi voi palkata **ekokoordinaattorin**.

Kuvitus: Salla Lehtipuu

KESTÄVÄ KEHITYS: LISÄLUKEMISTO

Hiilijalanjälki ja hiilikädenjälki:

Sitran määritelmä hiilikädenjäljelle:

<https://www.sitra.fi/tulevaisuussanasto/hiilikadenjalki/>

Mitä hiilikädenjälki tarkoittaa ja kuinka se määritellään?

<https://www.clonet.fi/hiilikadenjalki/hiilikadenjalki-mita-se-tarkoittaa-ja-kuinka-se-maaritellaan/>

Mikä on yrityksesi hiilikädenjälki?

<https://www.talousjakoti.fi/vastuullinenkuluttaja/tiedatko-mika-on-yrityksesi-hiilikadenjalki/>

Taideorganisaation hiilijalanjälki - Ekokoordinaattori Saara Korpela

https://www.youtube.com/watch?v=xeEpzIZPw_w

Y-HIILARI Hiilijalanjälki -työkalu, Suomen

ympäristökeskus: <https://www.syke.fi/fi->

[Fl/Tutkimus_kehittaminen/Kulutus_ja_tuotanto/Laskurit/YHiilari](https://www.syke.fi/fi-Fl/Tutkimus_kehittaminen/Kulutus_ja_tuotanto/Laskurit/YHiilari)

Helsingin yliopiston Hiilifiksi-järjestön hiilijalanjälkilaskuri:

<https://blogs.helsinki.fi/hiilifiksi/laskuri>

Tapaus Oy:n laskuri: <https://www.tapaus.fi/co2-laskuri>

Hiilineutraali Suomi 2035: <https://ym.fi/hiilineutraalisuomi2035>

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

Kestävä kehitys ja Agenda 2030:

<https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys>

Pohjoismaisen jazzverkoston hankeraportti. Näkökulmia hankehakemusten ja -suunnitelmien viitekehykseen ja tietopohjaan ja myös konkreettisia vinkkejä pienille tapahtumatoimijoille.

<https://www.nordicjazzcomets.com/project-report-njc-in-the-key-of-green>

Kestävemmän musiikkialan työkalupakki (KEMUT) - työryhmän hankkeet: <https://www.kestavamusiikki.net/projects-2>

AV-alan Ekosetti: <https://ekosetti.fi/>

Ekokompassi: <https://ekokompassi.fi/>

WWF Green Office: <https://wwf.fi/greenoffice/>

Mallia ulkomailta?

Julie's Bicycle, Britannia, järjestö asian äärellä jo 15 vuotta:

<https://juliesbicycle.com>

Quality management principles: <http://qualityforculture.org/>

Norjalaisten sivusto vihreästä kulttuurialasta, selvitys joka

tason vaikuttavuudesta: <https://www.xn--grntveikart-hgb.no/>

TASA-ARVO JA YHDENVERTAISUUS

Millaisten yhdenvertaisuuskysymysten parissa kulttuuriala painii pandemian jälkeen? Mitä tarkoittaa radikaali inklusio? Kenellä on oikeus tehdä taidetta?

Järjestimme tasa-arvon teemalla kaksi erillistä työpajaa, **KAIKKI MUKAAN?** - Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus -nimellä kulkeneen työpajan kesäkuussa 2022, sekä kaksikielisen **KENEN TAIDE? WHOSE ART?** - Tapahtuma- ja kulttuurialan representaatiota ja tasa-arvoa käsittelevän työpajan marraskuussa 2022. Työpajojen tavoitteena oli saada tietoa siitä, millaiset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymykset nähdään tärkeinä nyt ja mitkä mahdollisesti ovat jääneet pandemia-ajan jalkoihin.

KAIKKI MUKAAN? -työpajan suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuivat hankkeen tutkijoiden lisäksi Jarmo Skön (Vimmart, yhdenvertaisen taiteen oppilaitos) sekä Kirsi Mustalahti (ACCAC Finland – Accessible Arts and Culture association). Lisäksi Jenna Lahtinen (LiveFIN) alusti elävän musiikin ajankohtaisista yhdenvertaisuuskysymyksistä. **KENEN TAIDE? WHOSE ART?** -pajan suunnitteluryhmään kuului tutkija-näyttelijä-ohjaaja Ilaria Tucci. Lisäksi työpajan teemoista alustivat Maija Karhunen (Kulttuuria kaikille), Mika Virkkala (Suomen kulttuurirahasto, SKR) sekä Paula Tuovinen (Taiteen edistämiskeskus, TAIKE).

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

Vaikka kulttuurialalla on edistytty sukupuolten välisen tasa-arvon suhteen esimerkiksi nostamalla häirintätapaukset keskustelun piiriin, työtä on silti vielä runsaasti tehtävänä. Kuten alan ansaintalogiikassa, myös tasa-arvossa on normaalitilanteessakin sudenkuoppansa. Esimerkiksi teoksissa, kuten näytelmissä, miesrooleja on usein runsaammin tai ne ovat monipuolisempia kuin naisroolit. Lisäksi teatterin ikä- ja sukupuolijakauma ei välttämättä vastaa tarjolla olevia rooleja. Myös palkkauksessa ja asenteissa on ongelmakohtia.

“ – jos aattelee ihan palkkausta, niin kyllä mä jatkuvasti kuulen tätä, että miesvierailijoille esimerkiksi teattereissa tarjotaan parempaa palkkaa, kun naisvierailijalle, ja sit myöskin et niitä töitä on tietysti, enemmän, –. Kyl mä nään siellä ihan selvästi sen siis, sekä palkassa että ihan semmosessa, kohtelussa sen nais-mies, se on niin syvässä meissä, se on niin juurrutettu että se on pitkä tie et siitä semmosesta ajattelusta pääsee jotenki eroon. “ - haastateltu

Koronapandemian aikaansaama uusi tilanne toisaalta korosti eriarvoisuutta, toisaalta mahdollisti uusien toimintatapojen tai ryhmien mukanaolon. Jollekin ryhmille, kuten liikuntarajoitteisille, pandemia-aika saattoi tuoda työmahdollisuuksia, kun kukaan ei voinut lähteä kotoaan ja kaikki olivat sen suhteen samassa asemassa. Toisaalta taas muutenkin haavoittuvassa asemassa olleiden toimeentulo heikkeni ennestään. Yleistysten tekeminen pandemian

vaikutuksista on kuitenkin vaikeaa, sillä jo pelkästään liikuntarajoitteiset ovat hyvin heterogeeninen joukko.

Kun puhutaan saavutettavuudesta, esteettömyydestä tai inklusiosta, usein unohdetaan, että nuo asiat eivät koske vain erityisryhmiä, vaan tarkoitus olisi mahdollistaa osanotto tapahtumaan tai muuhun kulttuurikohteeseen kaikille. **Radikaalissa inklusiossa** saavutettavuus on kaiken toiminnan lähtökohta ja se on pohjana kaikelle tapahtuman tuotannossa sen alusta loppuun. Osallisuus nähdään yleismaailmallisena ihmisoikeutena, ja moninaisiin sosiaalisiin tekijöihin liittyviä esteitä pyritään poistamaan. Tämä pätee niin yleisöön kuin esiintyjinkin: on tärkeää, että ohjelmaa luodessa huomioidaan moninaiset esiintyjät.

Kuten kestävän kehityksen kohdalla, myös yhdenvertaisuusasioissa kulttuurialoilla haasteena on toimijoiden, kuten taidealan organisaatioiden erilaiset valmiudet edistää sosiaalista kestävyyttä. Aihepiireihin liittyy sekä käsitteellistä epäselvyyttä että epätietoisuutta konkreettisen toiminnan mahdollisuuksista. Eri taiteenlajit ovat rahoituksellisesti ja toimeentulon kannalta erilaisessa asemassa. Alalla tarvitaan lisää tietoa ja koulutusta, arvoviestintää ja koko alan käsittävää yhteistyötä. Esimerkiksi musiikkialalla on rakennettu teesit yhdenvertaisuuden edistämiseksi, alalla tapahtunutta häirintää ja epäasiallista käytöstä on selvitetty ja luotu ohjeita siihen, miten epäasialliseen kohteluun voidaan paikallisesti puuttua. (Katso esiinnyneduku.fi).

Yksilötasolla taiteen ammattilaisena toimimista haastaa, että tukea tarvitseville henkilöille ei ole Suomessa kunnollista väylää

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

ammattilaisuuden tavoitteluun: jopa oppilaitosten pääsykoetilat voivat olla esteellisiä. Moni hakeekin koulutuksen ulkomailta, mutta samalla muun kuin kotimaisen korkeakoulutaustan omaavan koulutustaustan uskottavuutta kyseenalaistetaan ja verkostoitumisen mahdollisuudet ovat heikommat.

Kaikki taiteilijat eivät välttämättä tiedä mahdollisuuksista tai osaa hakea apurahoja. Omaan taidetta ja tekemistä pitää kuvata kirjallisesti ansiokkaasti hakemuksissa, mikä ei välttämättä ole kaikille taiteilijoille luontevaa.

Muutoksen aikaansaamiseksi on oleellista mahdollistaa moninaisten tekijöiden osallistuminen ja osallistaminen yhteiseen päätöksentekoon.

“Nothing about us without us!” eli, että aliedustetut ryhmät tulisi aina ottaa mukaan päätöksentekoon.

Opetus- ja kulttuuriministeriön *Kulttuuripolitiikka, maahanmuuttajat ja kulttuurisen moninaisuuden edistäminen* -hankkeen loppuraportissa sanotaan, että väestön moninaistumisen tulisi näkyä kaikessa taide- ja kulttuuripoliittisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa. Monikielisyyden sekä monipuolisen kulttuurisen osaamisen voisi haasteen sijaan nähdä inhimillisenä voimavarana, joka rikastaa suomalaista taide- ja kulttuurielämää. Esiintyjien moninaisuus tarjoaa moninaiselle yleisölle esikuvia. Organisaatioiden tulisi tunnistaa syrjivät rakenteet sekä rekrytointikäytännöt, ja kehittää kulttuuriseen moninaisuuteen sekä yhdenvertaisuuteen liittyvää osaamista. Tuotantovaiheessa onkin hyvä pohtia, kuka toimii tapahtuman tai

taidemuodon kasvona tai äänitorvena ja voisiko monimuotoisuus näkyä tässäkin.

Kuvitus: Salla Lehtipuu

Avoimen keskustelun ylläpito esimerkiksi turvallisen tilan periaatteista sekä työskentelyyn osallistuvien erilaisista toimintakulttuureista on tarpeen, jotta kaikissa tilanteissa voidaan sovittaa tilanne kaikille osapuolille toimivaksi. Organisaatioissa tai muissa alan verkostoissa piilevät monenlaiset, paikoin jopa

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

rakenteelliset hierarkiat sekä sanomattomat säännöt tulisi saada näkyviin.

Erilaiset representaation ongelma- ja kehittämiskohdat ovat herättäneet viime aikoina entistä enemmän keskustelua ihan valtamediassa asti. Yksi mahdollinen keino tarttua tapahtumaorganisaation tasolla näihin kysymyksiin, on palkata tai konsultoida moninaisuusagenttia (diversity agent) esimerkiksi Kulttuuria kaikille –palvelun kautta. Moninaisuusagentit ovat taide- ja kulttuurialan asiantuntijoita, joilla on strategista moninaisuusosaamista, monikulttuurinen tausta sekä suomalaisen työetiikan tuntemusta. heiltä voi saada ulkopuolisen silmän näkemyksen, sekä käytännöntukea yhdenvertaisuustyöhön.

Sosiaalisesti kestävämpi tapahtuma-ala pandemian jälkeen - mutta miten?

- Yhdenvertaisuus ja sosiaalinen kestävyys vaatii niin ajallista kuin rahallistakin panostusta.
- Ei oteta takapakkia koronan lisäämästä **saavutettavuudesta**, vaan tarjotaan etämahdollisuuksia jatkossakin. Huolehditaan esteettömästä kulusta niin esiintyjille kuin yleisöllekin.
- **“Nothing about us without us!”** eli otetaan aliedustetut ryhmät mukaan päätöksentekoon.

- Ylläpidetään **avointa keskustelukulttuuria** turvallisuudesta, rajoista ja mielekkäistä tavoista toimia yhdessä. Luodaan ohjeet esimerkiksi siihen, miten häirintätilanteissa toimitaan.
- **Moninaisuusagentti (diversity agent)** esimerkiksi Kulttuuria kaikille –palvelun kautta voi auttaa erilaisissa yhdenvertaisuuden kysymyksissä.

Poikkeustila ja resilienssi -hankkeen haastatteluissa tasa-arvon kohdalla puhuttiin erityisesti siitä, kuinka pandemian aikana suurimmat kärsijät tapahtuma- ja kulttuurialalla ovat olleet niinkään sukupuoli- tai vähemmistöryhmään kuulumiseen katsomatta itsensä työllistäjät, eli freelancerit, jotka ovat pahimmassa tapauksessa jääneet kaikkien sosiaaliturvan katveeseen.

" Ite en nää että tämmönen tasa-arvokysymys, että mietittäis sukupuolen tasa-arvo tai kansallisuuteen pohjautuvaa tasa-arvoa vaan ennemminkin kyse nyt on työn tekemisen tasa-arvosta ja siitä et mikä se suhde on. – siel on tosi paljon niitä yksinyrittäjiä, jotka ei saa täl hetkellä mitään. [Freelancerit] luokitellaan johonkin sellaseen, et he ei oo minkään tukien varassa, että pahimmillaan he ei pysty hakeen mitään yritystykä kun heitä ei luokitella yritykseks, he ei pysty hakee työttömyyskorvausta ku heitä ei luokitella työnhakijaks. Meillä

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

enemmin on sitä et on lainsäädännön epätasa-arvoa. " - haastateltu

TASA-ARVO JA YHDENVERTAISUUS: LISÄLUKEMISTO

ACCAC Finland – Accessible Arts and Culture association:

<https://finland.accac.global/>

Esiinnyn edukseni: Kaikille turvallinen musiikkiala:

<https://esiinnynedukseni.fi/>

Kulttuuria kaikille -palvelu: <https://www.kulttuuriakaikille.fi/>

Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi : Kulttuuripolitiikka, maahanmuuttajat ja kulttuurisen moninaisuuden edistäminen - työryhmän loppuraportti (OKM 2021):

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162663>

Vimmart, yhdenvertaisen taiteen oppilaitos: <https://www.vimmart.fi/>

KULTTUURIALAN TULEVAISUUS

“ Aina on toivoa niin kauan ku rahaa on sen verran siellä meidänkin tilillä että pystytään näkee sitä tulevaisuutta, ja tiedetään et pärjätään. Ja aina pitää olla toivoa. Kyl tää korona – on nyt yks semmonen rikka siellä meidän pitkässä historiassa. Tulevat sukupolvet muistelee et no, sillo oli se korona ja kaks vuotta festivaalit peruttiin ja siitäkin ne selvis. “ - haastateltu

Lokakuussa 2022 webinaarina järjestetty työpaja KULTTUURIALAN JÄNNITTÄVÄ TULEVAISUUS - Toimintaa ja toimeentuloa yksin ja yhdessä kokosi kulttuurialan ammattilaisia yhteen keskustelemaan tulevaisuudesta koronapandemian jälkeisessä maailmassa. Millaiset ovat kulttuurialalla työskentelevän tulevaisuudennäkymät pandemian jälkeen? Rakentuuko resilienssi oman hyvän vaiko sittenkin yhteisen hyvän rakentamisella?

Työpajassa oli alustamassa kuvataiteilija Camilla Vuorenmaa, joka kertoi oman työuransa taiteilijana, sekä kokemuksiaan kentällä ennen korona-aikaa ja sen jälkeen. Työpajan suunnitteluryhmään kuuluivat Leena Unkari-Virtanen (Metropolia) sekä Sikke Leinikki (HUMAK).

Toimeentulo ja sen turvaaminen

Koronapandemia nosti tapahtuma- ja kulttuurialan heikkoudet esiin. Erityisesti alan ansaintalogiikka ja yhteiskunnallisen turvaverkon puute tulivat näkyviksi. Alalla toimivien toimeentulo on

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

tulevaisuudessa turvattava, ja siihen tarvitaan valtion budjettiin erillisrahoitus. Mahdollisia ratkaisuja toimeentulon turvaamiseen voisivat olla Taiteen edistämiskeskuksen (TAIKE) mukaan uudenlainen kulttuurin työsuhdemalli. Tälle pohjana voidaan tarkastella Pohjoismaista allianssimallia eli Ruotsin allianssia (<https://musikalliansen.se/>). Se toimii käytännössä niin, että freelancemuusikoille maksetaan kuukausipalkka, mikä mahdollistaa jatkuvan ammatinharjoittamisen, eikä palkkiota saa siis vain tehdystä keikasta. Taiteilijapalkkamalli nähdään kuitenkin kehittyneempänä versiona allianssista. Siinä taiteilija hakee apurahat saatuaan organisaation, joka hoitaa palkkaamisen. Taiteilijat ovat kuitenkin suhtautuneet palkkatyösuhdemalliin skeptisesti verotuksellisista syistä, sillä palkan pitäisi olla nykyisiä apurahoja suurempi. Lisäksi eläkekertymä ja sosiaalietuudet olisi otettava huomioon. Korjattavaa siis vielä on. Myös apurahojen sosiaaliturvaa on kehitettävä. Kulttuurin alalla ansiotyön rinnalla on ollut palkaton työ, jopa institutionaalisissa käytännöissä kuten vertaisarvioinneissa. Palkattoman työn osuus on kuitenkin vähentynyt, vaikkakin pienin askelin, kun käytäntöjä on muutettu palkkioperusteisuutta suosiviksi.

Tekijänoikeudet ja niiden ajanmukainen lainsäädäntö on digitalisoituvassa maailmassa yhä keskeisemmässä asemassa, jotta sisällöntuottajat saavat korvauksen tekemästään työstä. Tekijänoikeuslaki on tällä hetkellä kuitenkin kovasti uudistuksen tarpeessa. Lisäksi taiteilijat ja muut sisältöä tekevät jäävät helposti alustojen (Youtube, Instagram jne) jalkoihin.

Kulttuurin tekijät ja yleisöt

Taidetta tehdään yksin ja yhdessä. Verkostot koetaan erittäin tärkeäksi mahdollistajaksi kulttuurialan työn tekemiselle: pelkästään yksin tekemällä ei yksinkertaisesti pääse eteenpäin uralla. Verkostot tarjoavat tukea ja avaavat mahdollisuuksia: työtarjoukset löytyvät juuri niiden kautta, usein spontaanisti. Esimerkiksi kansainväliset taiteilijaresidenssit mahdollistavat verkostoitumisen. Kansainvälinen yhteistyö taiteilijoiden välillä on aikaisempaa useammin mahdollista, sillä digitaaliset alustat ja järjestelmät tietyissä kehyksissä tukevat yhdessä tekemistä etäisyyksienkin kautta.

Kansainvälinen yhteistyö ei kuitenkaan ole aina helppoa, sillä rahoituksen pitää olla omasta maasta, ja vieraassa maassa voi olla vaikeampi löytää verkostonsa. Kansainvälinen verkostoituminen ja yhteistyö tukee isompien rahoitusten hakemista. EU:n ohjelmissa on nykyisin isompia rahoituksia, jotka mahdollistaisivat isommin tekemisen. Taustalla on oltava kulttuurialan institutionaalisistuneita organisaatioita. Kilpailu näistä rahoituksista on kuitenkin kova. Kaiken kaikkiaan pitkäjänteisen ja laadukkaan työn tekemiseen kulttuurialalla tarvitaan aikaa riittävästi.

Yksin tekeminen on kuitenkin myös yhteistyön tekemisen tärkeä elementti. Kulttuurin tekijöiden ja kuluttajien välinen vuoropuhelu on entistä tärkeämpi myös taiteilijoille oman työn tekemisen kehittymisen ja koko alan kehittymisen näkökulmasta.

Tietyillä aloilla verkostot aukeavat oppilaitoksen kautta. Koulutus on myös ns. uskottavuuden takuu. Tämä ei kuitenkaan päde ihan kaikilla

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

aloilla, sillä formaalia opetusta ei ihan kaikilla aloilla ole, ja siitä syystä osa tekijöistä on ainakin osin itseoppineita.

Tapahtuma- ja kulttuurialalla on monenlaisia alalajeja, ja niille on ainakin osittain eri yleisöt. Tämä lisää kulttuurin kuluttamisen mahdollisuuksia. Samalla alalla voi olla samanaikaisesti sekä kaupallisia että muista intresseistä ponnistavia kulttuurin tekemisen tapoja. Institutionaaliset käytännöt kuten vertaisarviointi ja oppilaitokset kuitenkin tukevat kunkin kulttuurialan ylläpitämistä sen omista lähtökohdista ilman instrumentaalisempia intressejä. Taiteen tekemisen uskottavuuden vuoksi kontakti oman alan institutionaaliin organisaatioihin on tärkeää, sillä niiden kautta saa näkyvyyttä ja mahdollisuuksia kommunikoida alan sisällä.

Kulttuurin genret, tekijät ja yleisöt vaihtelevat alueellisesti. Alueelliset tukijärjestelmät toimivat kunkin alueen kulttuurin saavutettavuuden tukijana ja yleisöjen tarpeiden huomioon ottajana. Aluepolitiikassa suhtautuminen kulttuuriin vaihtelee, mikä näkyy kulttuurin tukemisessa.

Nuoren polven taiteilijoissa yhdistyvä aktivismi ja taide tuo kentälle uusia virtauksia. Aktivismin ja taiteen yhdistäminen ei kuitenkaan ole vain nuorelle polvelle ominaista, sillä myös vanhemmissa polvissa varsinkin niin sanotun kulttuuriradikalismien aikana taiteilijat ottivat kantaa vahvastikin yhteiskunnallisiin kysymyksiin.

“ Toivotaan nyt että selvi kaikki muutkin meidän ympärillä, et meidän ollaan niin riippuvaisia siitä koko meidän alan ekosysteemistä. Toivotaan että meillä on vielä työntekijöitä ja

palveluita ja firmoja joilta voidaan ostaa asioita et me päästään tekee tätä festivaalia. Siitä se on nyt pitkälti kyse. Mutta kyllä itsellä meillä on luja usko tulevaisuuteen. “ - haastateltu

Taidekritiikki

Taidekritiikki on keskeinen taiteen alan vuoropuhelua ja taiteen kehittymistä tukeva toimintamuoto. Ongelmana on laadukkaan kritiikin heikkeneminen mediassa, mikä liittyy mediassa meneillään olevaan taloudelliseen ja toiminnalliseen muutokseen. Ammattimaisia kriitikkoja käytetään yhä harvemmin. Taustalla on sama syy kuin ylipäätään kulttuurialan ansaintalogiikan ongelmassa eli se ei toimeentulon lähteenä riitä.

Kulttuurialan pitäisi yhdistää voimansa edistääkseen kulttuurikritiikin ylläpitämistä ja kehittämistä esimerkiksi koulutuksen keinoin. Kulttuurin jatkuvuuden kannalta taiteen alan laadukkaiden tekstien ylläpitäminen on keskeistä ja ammattikritiikin avulla kyetään näiden tekstien jatkuvuutta ylläpitämään. Projekteja ammattimaisen kulttuurialojen kritiikkityön ylläpitämiseksi ja tukemiseksi on suunniteltu, mutta on todennäköistä, että ettei mikään yksittäinen taho pysty yksinään asiaa edistämään. Kulttuurialan organisaatioiden yhteistyönä sillä on paremmat mahdollisuudet onnistua. Alustat voivat mahdollistaa kritiikin kokoamisen, ylläpitämisen ja kehittämisen, vaikka sittenkin haasteena on kritiikkityön ansaintalogiikan hauraus.

Kuvitus: Salla Lehtipuu

Tulevaisuus ja miten sitä tutkitaan

Tutkimusta kulttuurialan nykytilan kokonaisuudesta ja tulevaisuudesta on vaikea toteuttaa, mikä liittyy ensinnäkin kulttuurialan sirpaloitumiseen eri aloiksi ja toiseksi toimeentulon ja ansiotyömallien kirjavuuteen. Tutkimusta kuitenkin tehdään, esimerkiksi Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus CUPORE:n jokavuotisessa taiteen ja kulttuurin barometrissä on tulevaisuutta luotaavaa visiointia.

Kulttuurialan työn monipiirteisen luonteen, kuten yhdistelmätyön, vuoksi esimerkiksi Tilastokeskuksen luokittelut eivät aina tavoita taitetyötä ja se vaikeuttaa tutkimusaineistojen etsintää, vaikka erilaisia aineistoja on saatavilla monipuolisesti. Aineistoja myös alihyödynnetään tutkimuksessa.

Tekoälyn aiempaa laajempi mukaan ottaminen voisi tukea kulttuurialan tutkimusta: se voisi olla tulevaisuuden työkalu kulttuurialan silppuisen tutkimuskentän perkaamiseen ja koostamiseen. Esimerkiksi algoritmien avulla tehtävällä tutkimuksella voitaisiin saada isompi kuva kulttuurialasta, mutta se vaatisi myös riittävästi henkilöstöresursseja. (Dataa kulttuurialalla tekoälylle: <https://osaamispulssi.fi/>)

KOULUTUS RESILIENSSIN MUOTONA – TOIMINTAKYVYN JA SOPEUTUMISEN ERILAISET MUODOT

Joulukuussa 2022 webinaarina järjestetty *NÄKÖKULMIA KULTTUURIALAN KORKEAKOULUTUKSEEN* oli jatkoa tulevaisuutta tarkastellelle työpajalle. Työpajassa tarkasteltiin sen nimen mukaisesti kulttuurialan koulutusta, sekä sen tulevaisuuden tarpeita. Ohjelmaa tekemään osallistuivat Helmi Saukkoriipi (Taike ja

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

kulttuurialan ammattijärjestö, TAKU ry), Sikke Leinikki (Freelancer osaa (JOTPA) -hanke, Humanistinen ammattikorkeakoulu, HUMAK), Matleena Kaurila (Luovaa virtaa ja osaamista kulttuurialalle (JOTPA) -hanke, Metropolia ammattikorkeakoulu) sekä Samuli Nordberg (Näyttelijätyön laitos, Tampereen yliopisto).

Koulutuspujan keskusteluiden ja pohdintojen perusteella näkökulmaksi tarkentui resilienssin erilaiset edistämisen muodot; kyse ei ollut vain pandemiaan liittyvästä resilienssistä vaan kaikkiaan alan resilienssin parantamisesta. Resilienssiä edistävät kokonaisvaltainen kulttuurialan toimintakykyä tukeva koulutuspolitiikka, koulutusmuodot, projektit, täydennyskoulutus, yhteistyön muodot ja opiskelijoiden sekä ammattilaisten ja taiteilijoiden tukeminen eri keinoin. Tässä luvussa jäsennetään korkeakoulutuksen merkitystä resilienssin edistäjänä yleisesti ja poikkeustilanteissa ja tuodaan esille myös teemaan liittyvät haasteet.

Kulttuuri- ja taidealan eri oppilaitoksien muodostamaa kokonaisuutta voidaan pitää eräänlaisena ekosysteeminä, jonka osat täydentävät toisiaan. Tiedekorkeakouluissa painotetaan analyysiä itse kohteesta: alan toiminnan ja koulutuksen kehittämiseksi on olennaista tietoisuus ja kriittinen oman toiminnan arviointi ja sijoittaminen laajaan, jopa yhteiskunnalliseen kehykseen. Ammattikorkeakouluissa opetetaan taiteen ja kulttuurin käytännön työtä menetelmineen ja kehyksineen. Sivuaavat opinnot eli tuottajan työ, johtaminen, markkinointi yms. täydentävät alan koulutusta; niitä kohdennetaan alalla sellaisiin tehtäviin, joissa tuotetaan, johdetaan, markkinoidaan ja organisoidaan

kulttuuri- ja taidetuotteita. Lisäksi tiettyjä erityisiä ajankohtia koskevat taidot edellyttävät koulutusta, vaikkapa pandemian aikaiset taidot, joilla kyetään ylläpitämään ja kehittämään uusia toimintamalleja.

Haasteena on ekosysteemin säilyttäminen elinvoimaisena. Koulutuksesta leikkaaminen heikentää koulutustarjontaa, ja samalla koko taide- ja kulttuurialan korkeakoulutuksen ekosysteemiä. Vuoden 2010 puolessavälissä korkeakoulutuksesta leikattiin rahoitusta, minkä seurauksena kulttuurialan ja taidealojen joiltakin pieniltä aloilta leikattiin resursseja ja yhdistettiin näitä aloja isommiksi kokonaisuuksiksi. Yhdistämisen myötä näiltä erityisaloilta katoaa alan pohjakoulutus, mikä on edellytys niiden jatkuvuudelle ja joka vastaa niiden erityistarpeisiin. Osaajapula alan asiantuntijoista on uhkakuvana koulutusleikkausten myötä. Niiden jälleenrakentaminen on leikkausten jälkeen vaikeata, koska alan infrastruktuuri eli opettajat, muut toimijat ja niiden muodostama organisaatiomuisti katoavat. Opiskelun tukipalveluita on myös supistettu yliopistojen rahoituksen myötä. Opiskelijoiden opintoja tukevan toimeentulon turvaaminen on keskeistä ja leikkaukset opintotuessa ovat huolestuttavia.

Toimintakyvyn turvaamiseksi jatkuva oppiminen on tärkeää, sillä se tukee osaamisen ylläpitämistä ja osaajien riittävä määrää. Täydennyskoulutusta tarjoavat tällä hetkellä oppilaitokset ja alan asiantuntijaorganisaatiot ja projektien myötä on ollut tarjolla erityishaasteisiin koulutusta. Täydennyskoulutusta, uraohjausta, mentorointia ja toimeentuloa turvaavaa tukea tarjoavat tällä hetkellä korkeakoulut ja ammatilliset järjestöt kuten Taide- ja kulttuurialan

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

ammattijärjestö TAKU. Kulttuurin tuottamiseen, liiketoimintaprosesseihin, työssäoppimiseen, verkottumiseen ja projektin vetämiseen tarjoavat koulutusta HUMAK, Taideyliopiston avoin yliopisto ja Metropolian LUOVI-projekti. Metropolia ja Laurea tarjoavat luovien menetelmien koulutusta resilienssin ja hyvinvoinnin kehittämiseen. TAKU tukee jäsenistönsä työelämässä toimimista toimeentuloa turvaavien käytäntöjen, osaamisen kehittämisen ja mentorointiohjelman avulla.

Koulutuksissa ja projekteissa on pyritty tukemaan taiteilijoiden ja kulttuurialan ammattilaisten verkostoitumista osana opetusta. Taiteilijoiden ja koulutusorganisaatioiden verkottuminen tukee niin taiteilijoita ja kulttuurialan ammattilaisia kuin näiden alojen opiskelijoita ja oppilaitoksia sekä järjestöjä. Erityisesti kansainvälisessä toiminnassa verkottuminen on tärkeää.

Mahdollisuudet osallistua täydennyskoulutukseen kuitenkin vaihtelevat, sillä erityisen työpaineisilla aloilla ei ole ajallisesti tai taloudellisista syistä mahdollisuuksia osallistua koulutukseen. Lisäksi freelancer-sopimuksilla työskentelevät ovat erityisen heikossa asemassa, sillä heillä ei ole ajallisia ja taloudellisia resursseja maksullisiin koulutuksiin. Ammattijärjestöt kuten TAKU ovat tukeneet jäsenistöään ja osallistuneet koulutuksen kustannuksiin, mutta jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia tulisi kehittää laajemmin yhteiskuntapolitiikassa.

Yliopisto kouluttajana ja kansainväliset verkostot

Yliopistossa tutkitaan ja tehdään taidetta. Taideyliopistossa taiteen tutkimusta tehdään yleensä tieteellisen paradigman välittämänä tekstinä, mutta taiteen tutkimukseksi kutsutaan myös taiteen keinoin tehtävää analyysiä. Yliopistossa taiteen tutkimus toteuttaa kumpaakin lähestymistapaa ja niiden välistä eroa. Taiteen tekeminen ja sen tutkiminen on taiteen toimintakyvyn ylläpitämisessä ja kehittämisessä keskeistä, sillä ilman sitä taiteen kriteerit ja koherenssia ylläpitävä kehys haurastuvat.

Taiteilijoiden, taiteen kentän ja yliopiston opetuksen väliset suhteet ovat keskeinen taiteen tulevaisuuden näkökulmista.

Yliopistot kouluttavat osaajia taidekentälle, mutta millä tavoin taiteen tekemisessä osataan hyödyntää yliopistoista valmistuvien osaamista?

Millä tavoin yliopistojen opetus vaikuttaa kenttään?

Millä tavoin taiteen kenttä ja sen taiteilijat vaikuttavat yliopistojen taiteen tutkimukseen ja opetukseen?

Miten luodaan luottamusta näiden eri instituutioiden välille, mikä mahdollistaa vaihdon ja vuorovaikutuksen?

Miten taiteilijat pystyvät osallistumaan kriittiseen keskusteluun?

Yliopisto kouluttaa kansainvälisesti

Koska taide ja kulttuuri ovat kansainvälistymässä, korkeakoulut omalta osaltaan tukevat tätä omilla resursseillaan. Taideyliopistojen kesken on rakennettu kansainvälisiä verkostoja, jotka kokoavat opettajia ja tutkijoita yhteen. Tavoitteena on pedagogisten ajatusten ja toteutusten jakaminen ja kehittäminen yhdessä. Vaikka eri maiden opetuksessa on eroja, yhdenmukaisuudet ovat kuitenkin hallitsevia. On tärkeää mahdollistaa kehittyvienkin maiden osallistuminen virtuaalisiin yhteishankkeisiin, jotka ovat taloudellisesti saavutettavampia ja ekologisesti kestävämpiä.

Tampereen yliopiston Näyttelijätyön laitos on mukana useassa opettajien ja tutkijoiden verkostoissa, joissa käydään vuoropuhelua, kehitetään opetusta ja yhteisiä projekteja. Pandemian aikana isoksi haasteeksi tuli opetus, sillä teatterin ja tanssin aloilla ruumiillisuus on keskeistä opetuksessa. Erityisesti teatteri on tiimityötä, jossa ruumiillisuus lavalla on vaativaa opiskelijoille sen luonteen vuoksi. Ruumiillisuuden elementti opetuksessa kävi lähes mahdottomaksi pandemian aikana, mikä vaikeutti huomattavasti opetusta.

Lähiopetuksen rajoitteiden vuoksi opetusmuodoissa on erityisesti pandemian aikana pyritty kehittämään virtuaalisia kansainvälisiä ja ylipäätään paikasta riippumattomia toteutuksia. Telepresens on tällainen kansainvälisenä yhteistyönä tehty kokeilu, ja Tampereen yliopiston Näyttelijätyön laitos on ollut mukana projektissa (ks. <https://research.tuni.fi/telepresence/attempts-on-her-life/>). Vaikka virtuaalisia toimintaympäristöjä on kehitetty työskentelyn tueksi,

niillä ei silti voida täysin korvata paikalla ja yhdessä olemisen tilaa. Telepresens-sovelluksen versiota kehitetään edelleen.

Taide- ja kulttuurialan korkeakoulutuksessa resilienssin keinot ovat olleet monipuoliset ja korkeakoulut ja järjestöt ovat kyenneet jossain määrin kehittämään keinoja toimintakyvyn turvaamiseksi. Yhteiskuntatasolla toteutetut koulutuksen leikkaukset sen sijaan vaikuttavat kulttuurin alueella kielteisesti, mutta niiden vaikutukset tulevat esille vasta viiveellä alan asiantuntemuksen haurastumisena.

PANDEMIA, AMMATTITAITO, ANSAIN- TA JA DIGITYÖ: MITEN KORONA NÄYTTÄYTYI FREELANCERIEN TYÖSSÄ?

Selvitimme freelancereille suunnatussa kyselyssä kulttuurialan ammattilaisten toimeentuloa ja ansaintalogiikkaa, sekä kokemuksia pandemian aikana koettuun digiloikkaan ja sen vaikutuksiin taidetyön tekemiseen. Saimme yhteensä viisitoista avovastausta. Vastaajat olivat 29–55-vuotiaita elokuva- kuvataide-, musiikki-, tanssi- ja teatterialan ammattilaisia sekä noiden alojen parissa työskenteleviä asiantuntijoita. Vastaajien sukupuolijakauma oli seuraava: nainen 9, mies 3, muu 2 ja ei halua vastata 1.

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

Ammattitaidon kehittäminen

Moni tapahtuma- ja kulttuurialan ammattilaisista kehittää ammattitaitoaan osallistumalla erilaisille kursseille sekä täydennyskoulutuksiin, joita työnantajat, tai esimerkiksi ammattitukijärjestöt kuten Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö (TAKU) ja Akavan Erityisalat -ammattiliitto tarjoavat. Myös Seta ry:n ja Mieli ry:n järjestävät kurssit mainittiin.

” Kouluttaudun jatkuvasti. Toimeentulo on varmempaa vain monella koulutuksella. Samalla saan uutta ajateltavaa sekä näkökulmia ilmiöihin, mikä palvelee myös taiteellista työtä. ”

Jopa kokonaan uusien ammattitutkintojen hankkimista joko itsenäisesti tai perinteiseen opetukseen osallistuen tapahtuu. Työnantajat saattavat tarjota kouluttautumismahdollisuuksia, mutta itsensä kehittäminen voidaan myös kokea hankalaksi sovitaa muutenkin tiukkoihin aikatauluihin.

Uuteen tutkintoon kouluttautumisen lisäksi itsenäisesti saatetaan opiskella esimerkiksi Youtube-videoita katsomalla tai lukemalla netistä tai kirjaston kirjoista esimerkiksi ammattitaitoa lisäävää pedagogista kirjallisuutta. Verkostoja ja keskustelua kollegoiden, sekä muiden alan ammattilaisten kanssa pidetään tärkeinä opinpaikkoina. Tietenkin ja ennen kaikkea myös kulttuurin ja taiteen seuraaminen ja kokeminen nähdään tärkeänä ammattitaidon kehittäjänä.

” Osallistun välillä kursseillekin, joskin osaaminen tuntuu kehittyvän eniten kokemuksen ja elämän myötä. ”

 Tampereen yliopisto

Yhdistelmätyön profiili

Jopa yksitoista viidestätoista kyselyyn vastanneesta kirjoitti haluavansa mieluummin saada ansionsa palkansaajina kuin freelancerina. Vain kaksi vastasi työllistävänsä mieluiten itse itsensä ja loput kaksi toivoi työskentelyn olevan yhdistelmä näistä kahdesta.

Erilaisista toimeentulonlähteistä apurahat mainittiin monessa vastauksessa keskeisimpänä, mutta niiden saaminen on vaikeaa kovan kilpailun vuoksi. Koska palkkatulot ovat epäsäännöllisiä, elantonsa ansaitakseen tapahtuma- ja kulttuurialalla työskentelevät joutuvat joko hankkimaan myös muiden alojen töitä tai turvautumaan sosiaalietuuksiin (kuten asumistuki). Hakeutuminen muihin kuin taiteilijoiden tehtäviin ilman koulutusta ja kokemusta on sekin kuitenkin hankalaa.

” Aiemmin yhdistelmä kulttuurialan pätkätoita, taiteellisen työskentelyn apurahoja, koulutuspalkkioita, näyttely- ja käyttökorvauksia, pienessä määrin teosmyyntiä. Tällä hetkellä opintotuki ja mahdollinen kuluapuraha opinnäytteen toteuttamiseen. ”

Vastaajilla saattoi olla samanaikaisesti jopa viisi eri tulonlähdettä usealla eri työnantajalla, vaikka kaikki olisivatkin suoraan oman alan töitä tai alan osaamista muuten hyödyntävää työtä. Tulot koostuvat esimerkiksi teosmyynnistä ja tekijänoikeustuloista, näyttely- ja

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

käyttökorvauksista, keikkatöistä, toimeksiannoista (esimerkiksi viestintä tai käännöstyöt) sekä opetuksesta.

” Toimeentulon lähteet: 4 eri työsuhdetta, 4 eri lähdettä. Toimin ryhmäliikunnanohjaajana yhdellä julkisella ja yhdellä yksityisellä työnantajalla. Opetan myös tanssia lapsille yksityisellä puolella (ainut omaan alaani ja omaan korkeakoulutukseen liittyvä työ). Tämän lisäksi teen varastotöitä. – Tänä vuonna olin onnekas ja sain korona-apurahan kahdelle lukukaudelle. ”

Vastaajissa oli kuitenkin myös muutama vakituudessa, kuukausipalkkaisessa työssä omalla alalla työskentelevä henkilö, teatterin tai tuottamisen puolella.

Suurin syy yhdistelmätyön tekemiseen on toimeentulo: tapahtuma- ja kulttuurialalla on heikko työllistyvyys, sekä matala palkkataso. Myös apurahojen suuruudet vaihtelevat alakohtaisesti.

” Toimeentulo pelkällä taiteilijan palkalla on liian pientä ja satunnaista. Muilla töillä varmistan elintasoni. ”

Toisaalta projektitöitä pidetään myös mielekkäinä, koska ne eivät vaadi pitkäaikaista sitoutumista. Tällöin omalle taiteelliselle työskentelylle jää aikaa. Projektityöt mahdollistavat myös esimerkiksi työskentelemisen ulkomailla. Toisaalta aina edes projektityössä ei voi vaikuttaa siihen, miten palkka maksetaan, ja koska kilpailu toimeksiannoista on kovaa, osa kyselyyn vastanneista sanoi

ottaneensa joskus vastaan työtarjoja myöskin, jotta ne eivät siirtyisi lopullisesti jollekin muulle toimijalle.

“Syy yhdistelmätyön tekemiseen on halu tehdä esimerkiksi ulkomailla töitä. Toisinaan joudun kompensoimaan tyhjiä kuukausia keikkatöillä esimerkiksi teknikkona. Toistaiseksi haluan tehdä erilaisia projekteja, mutta aina ei voi vaikuttaa miten raha minulle maksetaan.”

Kaikki eivät pitäneet yhdistelmätyötä mielekkäänä, vaan sitä saatettiin pitää jopa ainoana tapana toimia alalla. Useampi työpaikka teettää ylimääräistä työtä, kuten raportointeja, sekä siirtymiseen työpaikkojen välillä menee aikaa. Työ on pirstaleista, eikä taiteen tekemiselle jää yhdistelmätyöhön kuluva ajan jälkeen riittävästi aikaa tai resursseja.

Taiteilijoiden ansioiden muutokset pandemian aikana

Viisi vastaajaa kertoi ansioidensa pysyneen suunnilleen ennallaan koko pandemian ajan, ja jopa yhdeksän kirjoitti ansioidensa kasvaneen sen aikana. Kukaan vastaajista ei sanonut, että tulot olisivat pelkästään laskeneet, mutta viimeisen puolen vuoden sisällä pari vastaajaa kirjoitti tulojen laskusta opintojen aloittamisen tai työttömyyskauden vuoksi.

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

“Aluksi tulot laskivat roimasti, mutta tulot ovat sittemmin kasvaneet pandemiaa edeltävää aikaa paremmiksi saadessani määräaikaisen työsuhteen toiselta alalta.”

“Ovat kasvaneet reilusti, mutta hiljattainen valmistuminen selittää tämän.”

Vastausten perusteella pandemia ei suoraan ollut varsinainen syy ansiotulojen muutoksiin, vaan muut niihin liittyvät seikat, kuten valmistuminen, paikkakunnan vaihto, työpaikan tai jopa koko alan vaihto, korona-apurahat, oman terveyden kohentuminen, sekä onnelliset sattumat, kuten että pidempi projekti tai apuraha oli alkanut juuri ennen pandemiaa ja jatkunut sen yli.

“Minulle sattui niin, että pidempi apuraha osui just pandemian kohdalle eli oli tavallista turvatumpi tilanne juuri silloin.”

Huolimatta siitä, että vastaajat kirjoittivat ansioidensa pysyneen samoina tai jopa nousseen, puolet heistä kokee silti, ettei tule niillä toimeen tai tulee toimeen vain täpärästi. Talous pysyy kasassa säästöjen, puolison tienistien, perintörahojen ja sosiaaliturvan turvin. Vastaavasti puolet taas sanoi tulevansa toimeen hyvin, tai jopa erittäin hyvin, vaikka osaa tulevaisuus myös huoleuttaa. Ainakin yksi vastaaja sanoi vaihtaneensa pakon sanelemana alaa, koska pandemia katkaisi tulot täysin. Myös muutama muu vastaaja piti tulevaisuutta alalla epävarmana.

Digiloikka ja uusi hybridityö

“Esimerkiksi kokouksien järjestäminen etäyhteyksien kautta on ollut mielestäni positiivinen asia, sillä monet toimijat asuvat kaukana toisistaan.”

Koronapandemian aikaan saama, digiloikkaisiin kutsuttu hurja teknologiavälitteisyyden lisääntyminen näkyi myös tapahtuma- ja kulttuurialan työssä, ainakin pandemia-aikana. Erilaiset virtuaalialustat, kuten zoom, teams ja jitsi tulivat hyvin tutuiksi, kun niitä käytettiin lähes päivittäin kommunikaation välineinä. Alustojen kautta järjestettiin palaverreja ja koulutuksia, sekä verkostoiduttiin, mutta myös esiinnyttiin, harjoiteltiin sekä ohjattiin näytelmiä tai esimerkiksi ryhmäliikuntaa. Liikunnan opetusta striimin kautta tarjonneet

Kuvitus: Salla Lehtipuu

kirjoittivat, että pandemian hieman hellitettyä kysyntä striimipalveluille on pysynyt silti samana, eli niille on ollut käyttäjiä vielä aktiivisimman korona-ajan jälkeenkin.

“Opetan senioreille liikuntaa viikoittain ainoastaan Zoomin kautta, koska niiden kysyntä ei laskeutunut vaikka koronapandemian kokoontumiskäytännöt helpottuivat.”

Etäkoulutukset säästävät paikan päälle siirtymiseen kuluvaan aikaan ja rahaan, sekä mahdollistavat osallistumisen mistä vain lisäten siten saavutettavuutta. Lisäksi aikataulutuksen koettiin helpottuneen. Etäyhteyksien mahdollisuuden koettiin laskevan kynnystä sopia tapaamisia. Näin ollen koettiin, että digitaalisuus saattaa nopeuttaa ja laajentaa verkostoitumismahdollisuuksia. Työ on parhaimmillaan tehokkaampaa. Etäluennot koettiin selkeämmiksi, esimerkiksi vaivattoman ruudunjakamisen vuoksi.

“Laskee kynnystä sopia tapaaminen ja helpottaa aikataulutusta, mutta vähentää sosiaalisessa kanssakäymisessä syntyvää luovuutta.”

“Jossain määrin nopeuttaa ja laajentaa verkostoitumismahdollisuuksia, mutta muihin ihmisiin ei tutustu yhtä hyvin kuin kasvokkain.”

Digitaalisuus kuitenkin myös uuvuttaa, eikä luovuus pääse samalla lailla kukkimaan. Ihmisten välinen vuorovaikutus koetaan helpommaksi kasvokkain tai lähiopetustilanteessa verrattuna etäkohtaamiseen, eivätkä hiljaiset osallistujat näy verkkoalustoilla lainkaan.

“Nautin enemmän kuitenkin lähiopetuksesta, koska siinä vuorovaikutus on helpompaa.”

Vaikka matkakuluissa säästetään, etäyhteyksiin tarvitaan laitteistoa, jonka kustannukset voivat olla kovat. Kun kasvotusten tutustuu ihmisiin, etänä pysytään usein asiassa. Niinpä verkossa moni asia voi jäädä välittymättä. Etä-yhteyksissä hiljainen tieto ei kulje, kun etänä ei voi tulkita kehonkieltä. Digitaalisuus eristää ja vähentää aitoa verkostoitumista.

“Ryhmän tapaamiset [digitaalisesti] eivät ole sama kuin aiot tapaamiset, harjoitukset. Tanssissa tieto ja taito välittyy

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

nimenomaan reaalisessa tilassa, saman tilan jakamisessa. Ja zoom-keskusteluissa on vaikea esim. jakaa puheenvuoroja, moni asia jää sanomatta, välittymättä.”

Hankkeen tutkimuksiin ja koottuihin tutkimusaineistoihin perustuvat kuvaukset / päätelmät kulttuurialan poikkeustilanteesta ja resilienssistä

Haapakorpi, Arja, Leinonen, Minna ja Otonkorpi-Lehtoranta, Katri 2021. Time, Space and Agency in the Finnish Cultural Sector at the Time of COVID-19 *Challenges* 2021, 13(1), 4; <https://doi.org/10.3390/challe13010004>

Aika, tila ja toimijuus kulttuurialalla pandemian aikana

Artikkeli perustui Tampereen yliopiston Tietoarkiston Penna-alustan mahdollistamaan tiedonkeruuseen. Kulttuurialan ammattilaisia kutsuttiin kirjoittamaan omat kokemuksensa alustalle; kutsu levisi sosiaalisen median kautta ja Radio Helsingin kautta lähetetyn mainoksen avulla. Aineisto kerättiin vuonna 2020, jolloin pandemia

levisi voimallisesti ja aiheutti muun muassa sulkutilan esittävän taiteen ja kulttuurin tapahtumiin. Yhteensä 34 kulttuurialan ammattilaista ja taiteilijaa kirjoitti alustalle tarinansa. Kirjoittajat olivat taiteilijoita ja kulttuurialan ammattilaisia eri tehtäväkentiltä ja aloilta. Vastanneista 17 oli naisia ja 11 miehiä ja 2 muunsukupuolisia. Kirjoituksista valikoitiin analyysiin 29. Tämä katsaus perustuu artikkeliin Time, Space and Agency in the Finnish Cultural Sector at the Time of COVID-19, jonka perustalla jäsennetään resilienssiä pandemian alkuvaiheessa eli tarkastellaan toipumista, toimintakykyä ja sopeutumista.

Kulttuurialan työntekijät ovat heterogeeninen ryhmä taiteilijoita ja eri tehtäväalueiden ammattilaisia ja heidän ansainnan mallinsa vaihtelevat kokopäiväisestä palkkatyöstä yrittäjyyteen ja yhdistelmätyöhön. Pandemian vaikutukset heidän työhönsä vaihtelivat huomattavasti; esittävän taiteen ammattilaiset joutuivat luopumaan työstään, kun taas kulttuurialan suunnittelu-, asiakaspalvelu- ja hallintotehtävissä olevat kykenivät jatkamaan etätyönä tehtäviään. Kulttuurialalla työskenteleville on tyypillistä epätyypillinen työ eli määräaikaisten työsuhteet, useasta lähteestä ansainta, projektirahoituksella ja apurahoilla työskentely ja yrittäjyys. Työn tekemisen ehtoja on luonnehdittu prekaareiksi, eli sekä työn tekemistä että muuta elämää leimaavaksi epävarmuudeksi. Pandemian alkaessa ryhdyttiin Suomessa tukemaan sellaisia aloja, joita sulkutila kohteli erityisen kovakouraisesti. Kulttuurialalla työskentelevien epätyypillisen ansiotyön ongelmat eli erityisesti näkymättömyys toimeentuloa turvaavissa järjestelmissä, kärjistyi, sillä työttömyyskorvausten saamisen ehdot olivat tiukasti sidottuja kokopäiväiseen ja jatkuvaan

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

ansiotyöhön. Pieniä rahavirtoja kyettiin jakamaan kuitenkin muun muassa TAIKE:n kautta. Toinen kulttuurialalle tyypillinen piirre on palkattomien tai alihinnoiteltujen töiden tekeminen, mikä liittyy taiteeseen ”kutsumustyönä”. Toimeentulon ongelmat ja jääminen toimeentuloa turvaavien järjestelmien ulkopuolelle liittyy osin myös palkattomaan työhön. Seuraavassa tarkastellaan tutkimusartikkelin perustalta kulttuurialan ammattilaisten ja taiteilijoiden toimijuutta pandemian aikaan.

Osa kulttuurialan ammattilaisista kertoi pandemia-tilanteen masentavana ja ahdistavana. Pandemian sulkutila teki ansiotyön mahdolliseksi, erotti sosiaalisista suhteista ja toimeentulon näivettyminen lisäsi epävarmuuden ahdistavuutta ja tulevaisuusvisioita ei synkimmissä tarinoissa ollut. Toisessa ääripäässä olivat toimeentulon kannalta verrattain paremmassa asemassa olevat, jotka nauttivat sulkutilan mahdollistamasta lepotilasta mahdollisuudesta paneutua kunnolla ammattinsa perusasioihin. Näiden kahden ääripään välissä olivat kulttuurialan ammattilaiset ja taiteilijat, jotka kykenivät jatkamaan etätyön mahdollistamana tehtäviään. Säännöllisessä palkkatyössä olevista osa poti ”selviytyjien syndroomaa” eli huonoa omatuntoa omasta paremmasta tilanteesta verrattuna risaisia ansiotuloja ansaitseviin. Tilannekuvassa nousi esille myös työmäärän lisääntyminen uusien välineiden ja toimintamuotojen myötä.

Kulttuurialan ammattilaisten tarinoissa resilienssi oli toimijuutta, joka kytkeytyi tulevaisuusnäkyymiin. Ajallinen perspektiivi ja suhde omaan tilaan ja toimintaan oli keskeistä. Toimijuus on tilanneanalyysiä ajallisista siirtymistä yhteiskunnassa ja omien toiveiden, pelkojen ja

suuntautumisten sekä voimavarojen punnintaa. Toimijuuden mahdollisuudet olivat sidoksissa taloudelliseen ja työtilanteeseen, mutta yhtäläillä myös työelämän ulkopuolisiin suhteisiin, erityisesti perhetilanteeseen.

Yleisintä toimintakyvyn säilyttämisessä ja sopeutumisessa oli oman taiteellisen työn jatkaminen vailla siitä saatavaa palkkaa. Kun taiteen tekeminen on elämäntapa, sen jatkaminen luo jatkuvuutta epävarmaan nykytilaan ja tulevaisuuteen.

Kun talous oli kohtuullisessa tasapainossa, kuten tietoisuus työttömyysturvasta sulkutilanteessa, kulttuurialan ammattilaiset saattoivat nauttia sen tuomasta katkosta tiukasti aikataulutettuun arkeen. Toimintakyky suuntautui heillä oman ammatillisen toiminnan perusasioiden kehittämiseen ja uusien ajatusten herättämiseen. Sopeutumisessa oli horisonttina vapautuminen sulkutilasta tulevaisuudesta paremmilla voimavaroilla.

Toimeentulon ja työn niukkeneminen, mutta kiinni pitäminen omista toiveista ja suunnitelmista ohjasi “pieneen toimijuuteen”, jossa tämä aktiivinen toimijuus oli varautumista tulossa näihin rajoitteisiin. Resurssien säästäminen ja pitäytyminen tuttuun toimintaan toi turvallisuuden tunnetta ja varmuutta oman tilan hallinnasta, mikä voimisti toimintakykyä ja sopeutumista. Toisaalta sen toisena piirteenä voi olla rohkeuden kutistuminen tulevaisuuteen suuntautumisessa, kun aloitteet jäädytetään turvallisen pieniksi.

Palkkatyönsä säilyttäneillä resilienssi oli myös uusien virtuaalisten välineiden ja niihin liittyvien työskentelytapojen opettelua ja kehittämistä. Opetustehtävissä virtuaaliset välineet mahdollistivat sopeutumisen sulkutilanteeseen, vaikka virtuaalivälitteinen opetus ei välttämättä heidän mielestään ollut paras tapa opettaa ja saada

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

kontaktia opiskelijoihin. Toimintakykyyn liittyi siten myös ammattitaidon kehittäminen.

Taloudellisen tilanteen yksi merkittävä määrittelijä oli ansiotyön mahdollisuuksien lisäksi perhetilanne. Kahden ansaitsijan perheessä toisen tulojen niukkeneminen ei suistanut taloudellista tilannetta toivottomaksi. Sen sijaan se muutti joissakin perheissä vakiintunutta työnjakoa, koska työttömäksi jääneen, kulttuurialalla toimivan miehen oli otettava enemmän vastuuta lasten hoidosta ja kotitöistä vaimon palkkatyön vastineeksi. Kulttuurialalla toimivan, työttömäksi jääneen ja vailla oikeuksia työttömyyskorvauksiin olevan yksinhuoltajan tilanne oli heikoin ja sopeutumisen keinot niukimmat: hänen oli otettava vastaan mitä tahansa työtä millä ehdoilla hyvänsä. Sopeutumisen mahdollisuudet eivät olleet kaikille yhtä suuret.

Kulttuurialan resilienssi yksilön näkökulmasta on toipumista, toimintakyvyn elvyttämistä ja sopeutumista seuraavasti. Se voi olla parhaimmillaan tila, jossa on mahdollista rauhoittua ja varata omaa tilaa ja aikaa oman työn pohdinnalle ja uusille ajatuksille. Toimijuuden erilaiset muodot ja niiden yhdistyminen tulevaisuushorisonttiin luovat jatkuvuutta muutoin mahdollisesti pysähtyneeseen tilanteeseen. Yhtenä muotona on pieni toimijuus eli varautuminen tulevaisuuden epävarmuuteen pitäytymällä voimavarojen säästämiseen ja turvallisiin toimintamuotoihin, minkä seurauksena voi kuitenkin olla tulevaisuushorisontin kapeneminen turvallisuushakuisiksi. Uusien toimintamuotojen kehittäminen ja välineiden opettelu niitä varten sopeuttaa tilanteeseen, mutta myös luo uusia toimintahorisontteja tulevaisuuteen.

Kulttuurialan resilienssi yhteiskunnallisesta näkökulmasta siirtää vastuuta poliittiselle ja julkisen hallinnon sektorille. Yhteiskunnalliset epäkohdat ovat kärjistyneet pandemian aikana, sillä toimeentulojärjestelmien kyvyttömyys kohdata kulttuurialan ammattilaisten toimeentulon ongelmat on tullut näkyviin merkittävänä ongelmana pandemian aikana. Yksinhuoltajien köyhyysriski on tullut yhtä lailla kipeästi esille kulttuurialan muutoinkin epävarmassa toimeentulossa. Edelliseen epäkohtaan on puututtu julkisessa hallinnossa ja työmarkkinajärjestöjen toiminnassa ja toivottavasti odotettavissa on korjauksia tilanteeseen. Jälkimmäisen ongelman ratkaiseminen ei ole ollut yhtä näkyvässä roolissa.

Arja Haapakorpi & Emmi Siirtola: 2023. Virtuaalitapahtuma esittävän taiteen pelastajana koronapandemiassa? Julkaisussa: Anne Mäkikangas ja Pasi Pyöriä: Koronapandemia, työ ja yhteiskunta - Muuttuiko Suomi? Gaudeamus.

Koronaviruksen aiheuttamassa sulkutilassa kulttuurialan festivaalit peruttiin. Festivaalien menetysten korvaamiseksi etsittiin uusia toimintamuotoja, ja teknologiavälitteisyyden ajateltiin mahdollistavan toimintaa ja toimeentuloakin sulkutilanteessa. Tässä tiivistelmässä luodaan katsaus virtuaalitekнологiaan koronapandemian aiheuttamassa sulkutilanteessa festivaalien toiminnan ylläpitäjänä sekä jatkuvuuden mahdollistajana. Analyysi perustuu haastatteluaineistoon, joka koottiin vuoden 2021 aikana

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

festivaaliorganisaatioilta ja freelancetaiteilijoilta. Virtuaalitapahtumia tarkastellaan resilienssin muotona eli toimintakyvyn palautumisena ja toipumisena, mutta tuodaan esille sen reunaehdot.

Festivalisaatio on yksi kulttuurialalla keskeinen talouden ja kulttuurin tuottamisen ja vastaanottamisen toimintamalli, joka yhdistää eri toimialojen, organisaatioiden ja yksilöiden verkoston yhdeksi alueelliseksi tapahtumaksi. Festivaalit työllistävät verkostomuotoisesti kulttuuritoimintaa, palveluita ja organisaatioita. Kulttuuripolitiikkaa onkin käytetty festivaalitoiminnan edistäjänä, sillä ne ovat tehokkaita symbolisen pääoman, kuntatalouden ja työllisyyden edistäjänä.

Pandemia toi esille erityisesti esittävän taiteen ja kulttuurin sulkutilassa festivaalien merkityksen niin talouden, työmarkkinoiden kuin ihmisten henkisen tilankin näkökulmasta. Menetykset koettiin raskaiksi, mikä kannusti pohtimaan ja kehittämään korvaavia toimintamalleja. Yhteiskunnan taloudellista tukea suunnattiin institutionaalisia kanavia pitkin festivaaliorganisaatioille, sillä niiden tukeminen ylimenokaudella nähtiin tärkeäksi jatkuvuuden näkökulmasta.

Digitalisoituminen oli jo ennen poikkeustilaakin nostettu kulttuuripoliittisissa strategioissa luovien alojen keskeiseksi taloutta ja saavutettavuutta parantavaksi toimintamalliksi. Teknologiavälitteisyys on kuitenkin esitystaitteen alan festivaalien korvaajana haasteellinen. Festivaalit kytkeytyvät tiettyihin tiloihin paikallisesti ja ajallisesti, josta ponnistaa näiden paikkakuntien merkitys festivaalien tilana. Festivaalien tuottamisen ja kuluttamisen taustalla on useita motiiveja

ja näkökulmia: symboliset, funktionaaliset, sosiaaliset ja tunne-elämykset ja elämysten laatu. Festivaalit tarjoavat erityisesti sosiaalisia ja taiteen tai kulttuurin sisältöön liittyviä elämyksiä.

Virtuaalitapahtumien taloudelliset ehdot ovat samanlaiset kuin paikalla esitettävillä ja kuunneltavilla sekä katseltavilla tapahtumilla. Levitettävyyden, rahoituksen ja rakenteiden epävarmuus ja kulttuurin kuluttajien ennakoimattomat reagoinnit tekee ratkaisujen tekemisen vaikeaksi. Lisäksi erityisesti esittävät tapahtumat ovat kalliita. Taiteilijoiden, tekniikan ammattilaisten ja muun tuen paikalle tuominen suoraa lähetystä tai taltiointia varten on kannattamatonta, koska festivaalien lipputulot jäävät saamatta ja virtuaalitapahtumilta odotetaan maksuttomuutta tai ainakin kohtuullista lipun hintaa.

Toisaalta virtuaaliset kulttuuritapahtumille tarjoavat mahdollisuutta toteuttaa innovatiivisia ja vuorovaikutteisia kulttuuritapahtumia esimerkiksi siten, että jonkun pienen erityisalan virtuaalinen tapahtuma voi olla osin sosiaalinen, jos sen yleisö tuntee toisiaan tai vähintään tunnistaa sille keskeisiä piirteitä. Virtuaalitapahtumat voivat myös laajentaa saavutettavuutta, erityisesti maksuttomina tapahtumina ja harvaan asutussa maassa ja voivat myös mahdollistaa osallisuuden tunnetta. Ilmastönäkökulmasta virtuaalitapahtumat korvaavat ylimääräistä matkustamista.

Virtuaalitapahtumia ryhdyttiin toteuttamaan sulkutilan aikana erilaisina sovelluksina ja voidaan arvioida pandemian edistäneen digitaalisten, tapahtumia välittävien teknologioiden kehittymistä ja niihin liittyvien liiketoimintamallien edistämistä. Ne ovat kuitenkin rajallisia festivaalin korvaajana, sillä mitä enemmän festivaalin

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

sosiaalisella kokemuksella on merkitystä kuluttajille, sitä vähemmän sitä on voitu korvata virtuaalisesti.

Virtuaalitapahtumien toteutus oli eriytyneenä, sillä niiden tavoitteet, toteutuksen luonne ja mahdollisuus maksuttomuuteen vaihtelivat. Julkisilla varoilla ylläpidetyt, yleensä korkeakulttuuria tai instituutioita edustavat tapahtumat kuten valtion ja kuntien tukemat klassisen musiikin konsertit olivat pitkälle maksuttomia. Ilman julkista tukea tai vain vähäisessä määrin julkisella tuella toimivat kulttuurin alalajit, kuten rock-konsertit, eivät kuitenkaan voineet toteuttaa virtuaalista tarjontaa samalla tavoin taloudellisista syistä.

Vaikka virtuaaliesitykset eivät olleet taloudellisesti edes kannattavia, niitä kuitenkin toteutettiin, ja ne olivat jossain määrin taloudellisesti hyödyllisiä ainakin keikkoja saaneille tekniikan ammattilaisille. Taloudellista etua oli myös koitunut festivaalin sisällöntuotannosta vastaavien johtajien vähentäessä työmatkojaan. Sponsorointi voi myös nostaa virtuaalituotantojen kannattavuutta, mutta se kohdistuu kuitenkin yleensä vakiintuneeseen, laajalle leviävään ja liiketoiminnallisesti sopivaan esittämiseen.

Pandemia on näkynyt kulttuuri- ja tapahtumaorganisaatioissa digiloikkana. Korona-aika on esimerkiksi opettanut festivaalien taiteellisia johtajia katsomaan tallenteita ja tekemään striimejä, eli se on kehittänyt niin sanottua ammattilaisen tallenteen lukemisen taitoa sekä ymmärrystä striimien tarkoituksesta.

Virtuaalitapahtumat saattavat yleistyä tulevaisuudessa. Tallennukseen tai striimaukseen erikoistunut teknologia ja sen käyttäjät saattavat

olla isommassa roolissa tietynlaisissa tapahtumissa. Virtuaalisovelluksista voi eriytyä omia kulttuurin tekemisen ja kuluttamisen muotojaan. Taltiointi tai striimi voidaan nähdä myös erillisenä teoksena tai erillisenä tulkintana samasta teoksesta. Virtuaaliesitykset eivät kuitenkaan korvaa live-esityksiä tai tapahtumia vaan saattavat tulla esimerkiksi osaksi festivaalitarjontaa.

Virtuaaliseen välittämiseen perustuvat toimintamallit ovat edistäneet taiteilijoiden ja ammattilaisten toimintakykyä ja sopeutumista, mutta ei festivaalien korvaajana vaan festivaalitoiminnan tarjonnan täydentäjänä ja laajentajana. Teknologian hyödyntämisen tapojen kirjo ja kulttuuri- ja taidealojen erityisyys on monimuotoistanut teknologian hyödyntämistä, ja joillakin aloilla virtuaaliesityksistä on alkanut kehittyä omia alalajejaan. Virtuaaliesitysten soveltaminen ei kuitenkaan sovi kaikille ja vain rajallinen joukko kulttuurialan festivaaleja ja niiden ammattilaisia ja taiteilijoita on hyödyntänyt sitä palautumisessaan kohti normaalia toimintaa.

Haapakorpi, A., Kolehmainen, J., Jousmäki, H., Leinonen, M. & Siirtola, E. 2023. Institutionalization of culture festival organizations– surviving the pandemic? Artikkelikäsikirjoitus

Artikkelissa tutkittiin neljän esittävän taiteen ja populaarimusiikin festivaalin organisaatiota ja festivaalien tapahtumapaikan kunnan

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

viranomaisten kokemuksia ja näkemyksiä festivaalien resilienssistä pandemian aikana. Festivaaliorganisaatioiden vetäjiä ja taiteellisia johtajia, kuntien virkamiehiä ja välittävien organisaatioiden kuten järjestöjen toimijoita haastateltiin tutkimukseen; haastateltavien määrä oli yhteensä 19.

Festivalisaatio-käsitteellä tarkoitetaan toimintamallia, jossa kulttuurin ja taiteen alan tapahtumat ja siihen liittyvät palvelut, erityisesti matkailu- ja ravintolapalvelut kootaan ajallisesti rajalliseksi tapahtumaksi, joka useimmiten toteutetaan samalla paikkakunnalla. Paikkakunnan merkitys festivaalin kulttuuriselle imagolle on merkityksellinen ja vastaavasti paikkakunnalle koituu hyötyjä imagon ja palveluiden kuluttamisen kautta. Festivaali on kulttuurin tarjoamisen tapana tehokas ja taloudellinen, sillä se ei sido resursseja kokovuotisesti. Festivaaliorganisaatio on maltillisen kokoisissa ja alaltaan rajallisissa festivaaleissa pieni eli kokovuotiseen suunnitteluun ja yhteydenpitoon palkataan vain ydinjoukko koordinaatioon ja johtamiseen. Festivaali toteutetaan verkostomaisena, ja festivaaliorganisaatio suunnittelee festivaaliprofiilin perusteella ohjelman ja koordinoi palveluiden hankintaa, neuvottelee paikkakunnan viranomaisten ja palveluita tarjoavien tahojen kanssa, hankkii apurahoja ja sponsorointirahoitusta festivaalille ja tekee sopimukset eri tahojen kanssa. Nämä tehtävät ovat ympärivuotisia.

Festivaalien toiminnassa ytimenä on tietynlainen *kulttuurinen näkemys*, siihen liittyvät normatiiviset eli odotettavissa olevat *käyttäytymisen ja kommunikaation tavat* sekä toimintaan liittyvät *välttämättömyydet eli talous ja toiminnan sääntely*. Rahoituksen ja festivaalin profiilin on

sovittava yhteen. Esimerkiksi ns. korkeakulttuurin festivaalirahoitusta jaetaan nimenomaan sillä ehdolla, että ohjelma täyttää tämältyyppisen tapahtuman kriteerit. Rahoituslähteet ovat myös vuorovaikutuksessa siten, että yhdeltä taholta saatu apuraha on muille tukijatahoille signaali festivaalin korkeasta profiilista.

Populaarimusiikin tapahtumat ovat enemmän lippujen myynnin ja sponsoroinnin varassa taloutensa järjestämisessä. Sekä populaarimusiikin että esittävän taiteen festivaalit joutuvat kuitenkin sovittamaan rahoitusta, yleisöprofiilia ja ohjelmaa toisiinsa. Rahoituspohja on varmistettava hyvin myyville, suosituilla esityksillä, jotka vetävät yleisöä, mutta on myös tarjottava kunnianhimoisempaa, mutta yleisösuosion kannalta sekä talouden kannalta epävarmempaa ohjelmaa festivaalin profiilin ylläpitämiseksi. Siten yhdistelmänä on suosittuja ja ”helpompia” esityksiä, mutta myös ”vaativampia” esityksiä, jotka tarjoavat eri yleisöille mielekkäitä tapahtumia.

Festivaalin toteuttamisen malli on institutionaalistunut eli toimintaa ohjaa tietynlainen rationaliteetti sekä verkostomainen organisoimisen malli. Institutionaalistuminen saa kuitenkin jossain määrin erilaisia toteutusmuotoja, ja esimerkiksi korkeakulttuurin tarjontaan paneutuvien festivaalien verkostossa painottuvat apurahoja ja projektirahoja jakavat tahot, kun populaarimusiikin festivaaleissa markkinointi lippujen myynnin edistämiseksi ja yhteydenpito sponsoreihin on keskeistä. Suhde kuntaan, jossa festivaali järjestetään, vaihtelee, millä on merkitystä vaikeista ajoista selviämässä. Kunnan sitoutuminen festivaaliin ja sen merkityksen

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

näkeminen kunnan imagossa vahvistaa festivaalia ja heikentää festivaalin toteutumiseen liittyvien riskien vakavia seurauksia.

Pandemia ja festivaalien resilienssi

COVID-19-viruksen aiheuttama pandemia kohdistui esittävän taiteen ja kulttuurin festivaaleihin radikaalilla tavalla, sillä vuonna 2020 ja 2021 tapahtumia peruttiin kokonaan tai vain osatoteutuksina. Kulttuurin ja taiteen alalla palkansaajille korvattiin menetettyä tuloa työttömyyskorvauksilla, mutta vapaat taiteilijat eli freelancer – sopimuksilla tai yhdistelmätyöllä toimeentuloaan hankkivat putosivat toimeentuloa turvaavien järjestelmien ulkopuolelle.

Työttömyyskorvauksen kriteerit täyttävien palkansaajien tapaan festivaaliorganisaatiot osuivat tukirahaa jaettaessa toimeentuloa turvaavien järjestelmien valokeilaan. Vakiintuneet festivaaliorganisaatiot ovat vuosikymmenten ajan kyenneet luomaan organisaatiolle institutionaalisen aseman myös yhteiskunnan toimijana, jolla on näkyvyyttä kansalaisyhteiskunnan lisäksi julkisen hallinnon ja sen järjestelmien piirissä. Niinpä rahoitusta järjesteltiin ministeriöiden kautta kuntien jaettaviksi festivaaleille ja TAIKE kohdensi tukeaan taitelijatuen lisäksi festivaaleille. Kuntien tuki vaihteli, mikä heijastui festivaaliorganisaatioiden pandemiasta selviytymiseen, toiminnan elvyttämiseen ja festivaalin tulevaisuusnäkyymiin. Festivaaleilla oli erilaisia toiminnallisia strategioita pandemian yli elämiseen. Osa järjesti pienimuotoisia

tilaisuuksia tai toteutti virtuaalivälitteisiä esityksiä ja osa tyytyi kehittämään toimintaansa kohti parempia aikoja.

Toipumisen kannalta festivaaliorganisaatioille suunnattu tuki oli ratkaiseva, sillä pienimuotoinenkin suunnitteluresurssi vahvisti festivaaliorganisaation jatkuvuutta ja elinvoimaa. Toimintakyky perustui tulevaisuusvisioon siitä, että tilanne normalisoituu jossain vaiheessa, jolloin suunnittelutoiminnan jatkuvuus tuottaa hedelmää. Toiminnan luovuus eli uusien toimintamuotojen kehittäminen pandemian ehtoilla oli osa keskeistä sopeutumisessa. Pienempienkin, vaihtoehtoisten toimintojen kehittäminen loi yleisöille ja sidosryhmille kontaktia ja odotusta tulevaisuudesta.

Yhteiskunnan suuntaama tuki festivaaliorganisaatioille mahdollisti toimeentuloa, mutta myös yhteiskunnallista jatkuvuutta kulttuuritoiminnan ja -tarjonnan jatkuvuuteen. Yhteiskunnan tuen kokonaisuus koostui ministeriöiden, kuntatoimijoiden ja järjestöjen

Poikkeustila ja resilienssi tapahtumatalouden organisaatioissa (ESR) -hanke

tuesta, joka ei aina ollut kiireessä järjestetyissä käytännöissä täydellisesti harkittua ja koordinoitua. Pandemian oppi on myös siinä, että poikkeustiloja joudutaan vastaisuudessaakin kohtaamaan ja kokemukset kannattaa käyttää hyödyksi pyrittäessä jakamaan tukea kattavasti ja tasapuolisesti myös tulevaisuuden poikkeustilanteissa.

" Saa nähdä mitä me opitaan covidista, –. Itse näen että entistä suurempaan arvoon nousee jokaisella se taloudenpito, ennakointi ja puskurivara. " -haastateltu